

Музеї і заповідники Чернігівщини

Музей Марії Заньковецької

Відкритий у 1964 році в с. Заньки, де народилася та провела юні роки видатна українська актриса.

Зібрання музею нараховує близько 2 тисяч музейних предметів. В експозиції представлені особисті речі Заньковецької, спогади про народну артистку.

Музей має етнографічний відділ. Цікавим для відвідувачів є фрагмент інтер'єру хати XVIII – XIX століть з типовою для регіону керамі-

кою, дерев'яним посудом, саморобними хатніми меблями. Експозиційний розділ «Дивоцвіт» презентує близько 100 різновидів різотрав'я Ніжинщини. Діє картинна галерея.

Адреса: Ніжинський р-н, Вертіївська ТГ, с. Заньки, вул. М. Заньковецької, 16.

Телефон: (04631) 6 75 03.

Е-мейл: nizhin_rbk@i.ua

Сайт: <https://cutt.ly/iygdH2B>

Фейсбук: www.facebook.com/Заньківський

Музей-садиба
Левка Ревуцького

Стародавнє козацьке село Іржавець стало колискою двох видатних діячів української культури: музикознавця, фольклориста Дмитра Миколайовича Ревуцького та композитора, педагога Левка Миколайовича Ревуцького.

Будинок, в якому нині знаходиться музей, збудований у 1841 році штабс-ротмістром Харківського уланського полку Дмитром Кіндратовичем Каневським, дідом братів Ревуцьких (по матері).

Зібрання музею нараховує 1,5 тисячі музейних предметів.

У музейній колекції представлені особисті речі сім'ї Ревуцьких: ікона Ісуса Христа, музичні інструменти, документи, фотографії, меблі, сувеніри, аудіозаписи. Заслужують на увагу речі, виготовлені безпосередньо композитором Л. Ревуцьким, а саме: стіл, крісло, різьблена шкатулка та інші.

Адреса: Прилуцький р-н, Ічнянська ТГ, с. Іржавець, вул. Космічна, 28.

Телефон: (067) 965 48 71.

Війна: Росія напала на Україну

Війна Росії і проти світу, проти культури

Агресивний і шовіністичний «привід» для війни, оголошений Кремлем: в Україні «погана влада і поганий лад, і ми йдемо це змінити». Нормально? Йти на чужу землю, щось «змінювати»? Таке «нормальне» лише для ненормальної Росії, століттями хворої на шовінізм і агресію. Адже там чомусь вважають чужі землі і країни «своїми». Чому? Тому, що це поки що терпить світ?

24 лютого о 5 ранку Росія напала на Україну. Відбулося вторгнення військ Російської Федерації по всіх напрямках, включаючи ділянку кордону з республікою Білорусь та адмінмежу з АР Крим. Почалися обстріли і бомбардування російськими військами території України. Ось дещо з хроніки війни, стосовно сфери історії та культури.

16 березня в Драматичному театрі Маріуполя внаслідок бомбардування російським літаком загинуло близько 300 людей. У будівлі ховалося близько тисячі мешканців міста, які втратили через обстріли окупантів домівки, у тому числі дуже багато людей з дітьми.

В бібліотеках тимчасово окупованих територій, в тому числі на Чернігівщині, окупанти почали вилучення української історичної та художньої літератури. Зокрема, вилучаються книги, де згадуються Іван Мазепа, Симон Петлюра, Степан Бандера, Роман Шухевич, В'ячеслав Чорновіл, Василь Стус.

Міністерство культури України станом на 23 квітня зафіксувало понад 240 воєнних злочинів росіян проти культурної спадщини в Україні. Найбільше постраждали релігійні споруди, в тому числі храми Московського патріархату, також мечеті, синагоги. При цьому надійшла ще далеко не вся інформація про руйнування з тимчасово окупованих територій та зон активних бойових дій. Руйнування об'єктів культурної спадщини є воєнним злочином згідно з Гаазькою конвенцією 1954 року.

Руйнування на Чернігівщині

Оblasна бібліотека ім. Короленка

Будинок-музей Михайла Коцюбинського. Унаслідок артилерійського обстрілу 6 березня постраждали ганок, стіни, перекриття й вікна музею, пошкоджені деякі експонати.

Обласний художній музей ім. Г. Галагана. Музей було створено у 1983 році в будівлі, що є пам'яткою архітектури XIX століття. Його колекцію складають

Чернігівська міська бібліотека ім. М. Коцюбинського

понад 9000 творів образотворчого й декоративно-ужиткового мистецтва від XVI століття й до сьогодення, зокрема ікони часів українського бароко, полотна голландських, фламандських, французьких, італійських митців. Унаслідок бомбардування міста 6 березня було пошкоджено фасади, вікна та інтер'єри музею.

11 березня у Чернігові російські агресори розбомбили стадіон імені Гагаріна і розташовану поруч бібліотеку – пам'ятку історії, колишній Музей старожитностей.

Чернігівський стадіон

Чернігів. Обласна бібліотека для юнацтва

Катерининська церква Чернігова є пам'яткою архітектури національного значення, яскравим зразком козацького бароко Лівобережжя. Вона була зведена в 1715 році братами Лизогубами на честь їхнього діда та подвигів Чернігівського козацького полку на залишках храму часів Київської Русі. Унаслідок обстрілів 26 березня постраждав північний фасад церкви.

Також у Чернігові частково зруйнований обласний молодіжний центр (будівництва 1935 – 1947 рр.) та пошкоджені:

будинок, у якому жив Гліб Успенський (XIX століття);

центральна міська бібліотека ім. М. Коцюбинського (друг. пол. XX століття);

Чернігівська міська рада;

дім молитви Другої чернігівської церкви християн-баптистів (XXI століття);

колишній будинок окружного суду (1904 р.);

Військово-історичний музей (будівля кінця XX століття);

церква святого Феодосія (1996 р.).

Театр ім. Шевченка – глядачам

Війна змусила тимчасово припинити діяльність культурно-мистецьких закладів Чернігівщини. Але ті шевченківці, що залишилися в Чернігові або повернулися після звільнення регіону, вишукують можливості задовольняти культурні потреби військових, волонтерів, містян.

Саме таку мету має новостворений активістами волонтерського руху мистецький проект «#SheDram», в рамках якого протягом останніх тижнів у приміщенні облмуздрамтеатру ім. Т. Шевченка на благодійних засадах відбувалися покази українських кінострічок для військових,

учасників тероборони та волонтерського руху.

А нещодавно вперше після більш ніж двомісячної перерви на сцені театру відбувся показ вистави «Загадкові варіації» за п'єсою сучасного драматурга Е.-Е. Шмітта – у виконанні заслуженого артиста України Олександра Куковерова та артиста Петра Великого. Постановку здійснив режисер театру Денис Федешов, який нині в лавах ЗСУ боронить рідну землю.

Після закінчення вистави актриса і режисер театру Анастасія Кузик, яка є одним з фундаторів проекту «#SheDram», запросила присутніх на наступні заходи.

Олексій Биш: 50-річчя

Свій ювілей відзначив провідний актор, режисер Чернігівського Молодіжного театру, Заслужений артист України Олексій Биш.

Народився 28 квітня 1972 року у місті Нікополь Дніпропетровської області у робітничій сім'ї. У школі відвідував драматичний гурток, потім почав грати на сцені Народного українського музично-драматичного театру Нікополя. Закінчив Дніпропетровське театральне училище за фахом «актор театру драми». Якийсь час працював у Львівському театрі армії. З 1993 року в Чернігові. Прийшов у недавно створений Молодіжний театр. За майже два десятиліття грав майже у всіх виставах театру. Як режисер, поставив у театрі кілька вистав.

У другій половині 2000-х років Олексій Биш, не полишаючи роботу у Молодіжному, одночасно працював у Ніжинському театрі ім. Коцю-

бинського, де як режисер поставив 9 вистав, у тому числі відзначених на театральних фестивалях, зіграв чимало ролей.

Нині актор і далі зайнятий у більшості вистав Молодіжного театру. Найбільш популярними у глядачів є його ролі у виставах «Політ над гніздом зозулі» Дейла Васермана за романом Кена Кізі (роль індіанця Бромдена), «Бравий вояка Швейк» за Я. Гашеком (кілька радикально різних образів) тощо.

Навесні 2016 року обласний театр ляльок ім. О. Довженка покинув із стереотипом про ляльковий театр як суто дитячий. Художній керівник театру Віталій Гольцов почав працювати над сучасною п'єсою німецького драматурга ХХ сторіччя Гайнера Мюллера «Гамлет-Машина» (вперше в Україні). Роль Гамлета чудово виконав Олексій Биш. Вистава з успі-

хом пройшла на кількох фестивалях. У 2018 р. актор отримав за цю роль обласну літературно-мистецьку премію ім. М. Коцюбинського.

Творчість актора дуже різноманітна. Він з успіхом виступає як читець. В обласному педагогічному ліцеї і педуніверситеті читає студентам лекції з акторської майстерності, веде театральну студію. Знімався в кіно. Як ведучий, виступає на багатьох міських і обласних заходах, особливо з історії. Лауреат премій ім. Сковороди та Глібова.

Президентський стипендіат Сергій Лефор

Починаючи з 2018 року, Міністерство культури України щороку подає пропозиції щодо кандидатур на призначення стипендіатів Президента України для молодих письменників і митців.

Цього року обласний академічний театр ім. Т. Шевченка висунув кандидатуру артиста драми вищої категорії Сергія Лефора на призначення стипендіатом Президента України.

За час роботи в театрі з вересня 2017 р. Сергій Лефор зіграв низку різнопланових ролей, серед яких Стражник – «Комедія помилок» В.

Шекспіра, Скапен – «Скапен» за п'єсою Мольєра «Вітвіки Скапена», Той, що в скелі сидить – «Лісова пісня» Лесі Українки, Помічник режисера – «Наше містечко» Т. Уайлдера, Едік – «Танго» С. Мрожежа, Пилип – «Наймичка» І. Карпенка-Карого, Шумицький – «Приборкання норовливого» за п'єсою Я. Станіслава, Віконт де Вальмон – «Небезпечні зв'язки» за романом Шодерло де Лакло.

У творчому складі шевченківців брав участь і став лауреатом багатьох міжнародних та всеукраїнських театральних фестивалів.

Згідно з Указом Президента від 10 лютого 2022 р., Сергію Лефору призначено стипендію Президента України у сфері театрального мистецтва.

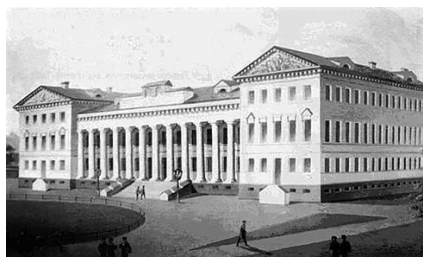
Євген Гребінка, поет, байкар, прозаїк

Євген Павлович Гребінка народився 2 лютого 1812 року на Полтавщині, на хуторі Убіжище Пирятинського повіту в родині відставного штаб-ротмістра Павла Івановича Гребінки та його дружини Надії Іванівни (у дівоцтві Чайковської).

Про дитячі роки майбутнього письменника так пише його біограф М. Михайлов: «Раннє дитинство Євгена Павловича йшло під домашньою покрівлею. Враження дитячих років, проведених посеред патріархального сільського побуту, посеред прекрасної природи, в зближенні з народом, багатим самородною поезією, відбилися на багатьох творах Гребінки. Імовірно, не одна із народних билин, не один із переказів, попереказуваних ним потім, були почуті ним дома, і змушували сильніше битися його дитяче серце... Родинні спогади указують як на перше джерело, яке живило жваве уявлення дитини, на розповіді няні Євгенової. Безпосередньо за цією першою вихователкою Євгена слід назвати домашнього учителя, який підготував хлопця до майбутнього громадського життя. Учителем цей був Павло Іванович Гуслистий».

Отже, початкову освіту хлопець здобув вдома, а в 1825 році вступив до одного з найкращих осередків освіти в Україні з 9-річним терміном навчання – Ніжинської гімназії вищих наук (на фото). Цей навчальний заклад університетського типу з особливими правами та привілеями був відкритий у 1820 році; його першим директором став Василь Григорович Кукольник, а почителем – князь Олександр Кушелев-Безбородько.

Саме під час навчання в Ніжинській гімназії вищих наук (нині – університет ім. М. Гоголя) Євген Гребінка робить перші кроки на літературній ниві, написавши низку ліричних поезій і байок. Більшість із цих творів, на жаль, не збереглася. Разом з товаришами-гімназистами створював студентську бібліотеку, видавав рукописні журнали «Аматюзія» та «Пафія».

У 1831 році після закінчення гімназії Євген Гребінка повертається на батьківський хутір і починає активно працювати над збіркою байок «Малоросійські приказки» (вийшла окремим виданням у 1834 році).

У 1834 році він переїжджає до Петербурга, де дістає посаду чиновника Комісії духовних училищ, а згодом починає працювати на педагогічній ниві, викладаючи російську словесність у військово-навчальних закладах.

Перебуваючи в Петербурзі, Гребінка намагається всіляко підтримувати

зв'язки зі своїми земляками та сумує за рідними місцями: «Тело мое, – пише він у листі до батьків від 16 червня 1834 року, – в столиці, а душа далеко в родній степі, под солом'яною кровлею маленького домика, в тихому Убежище».

У цей період митець починає відвідувати літературні салони, де зустрічається з багатьма літераторами, художниками, громадськими діячами, як-от І. Крилов, В. Белінський, М. Некрасов, І. Тургенев, М. Глінка, В. Жуковський, К. Брюллов та ін. У 1835 році Іван Сошенко знайомить Гребінку з Тарасом Григоровичем Шевченком; відтоді Євген Павлович підтримує Шевченка матеріально, а згодом бере участь у викупі поета з кріпацтва. За підтримки митця також був підготовлений до друку та виданий «Кобзар» (1840) Тараса Шевченка. Шевченко намалював відомий портрет Гребінки, а в червні 1843 року гостював у нього в маєтку.

ЛАСТОВКА.

Сочиненія

на Малоросійскомъ языкѣ.

Г. Л. Боровиковскаго, Е. Гребінки, Грнцка-Основьянска, В. Забѣлы, И. Котляревскаго, Кореницкаго, П. Кулеши, Маргавицкаго, П. Писаревскаго, А. Чужбинскаго, Т. Шевченка, С. Шерепери и другихъ.

ПОВѢСТИ И РАЗСКАЗЫ,
НѢКОТОРЫЕ НАРОДНЫЯ МАЛОРОСІЙСКІЯ
ПѢСНИ, ДОГОВОРКИ, ПОСЛОВИЦЫ, СТИХО-
ТВОРЕНІЯ И СКАЗКИ.

Собралъ Е. Гребенка.

С. ПЕТЕРБУРГЪ.

Изданіе Книгопродавца Василья Полякова.

1841.

У 1841 році справжньою подією для української літератури стало видання Євгеном Гребінкою альманаху «Ластівка» (1841), де були надруковані твори Тараса Шевченка, Івана Котляревського, Григорія Квітки-Основ'яненка, Левка Боровиковського, Віктора Забіли й самого Євгена Гребінки.

В Петербурзі Гребінка також опублікував збірку «Малоросійские приказки» (1834 р., 2-ге видання – 1836), створив гурток української літературно-мистецької інтелігенції. Друкувався в російській періодиці («Современник», «Отечественные записки», «Библиотека для чтения» та ін.).

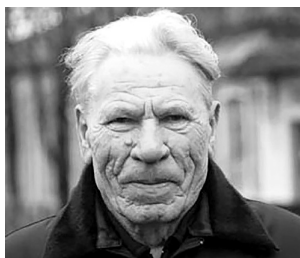
Гребінка опублікував «Рассказы пирятинца» (1837), історичну повість «Ніжинський полковник Золотаренко» (1842), роман «Чайковський» (1843), романтичну поему «Богдан» (1843), низку переспівів українських народних пісень, ліричних віршів українською і російською мовами; деякі з них стали популярними піснями та романсами: «Українська мелодія» («Ні, мамо, не можна нелюба любити»), «Песня» («Помню, я еще молодухой была»).

У 1842 р. письменник відвідав село Рудка. Там був написаний найбільш відомий романс «Чёрные очи», який письменник присвятив своїй коханій – Марії Василівні Ростенберг.

Проте увійшов в історію Гребінка як найвидатніший український байкар I половини XIX ст. Місцем дії його байок є Україна, вона вгадується не лише за пейзажем, але й за колоритом характерів («Цап», «Пшениця», «Школяр Денис», «Ячмінь»).

У 1844 р. Євген Павлович одружився з Марією Василівною Ростенберг. У шлюбі народилась донька Надія (в заміжжі Базилевська).

Помер письменник від туберкульозу 15 грудня 1848 р. у Санкт-Петербурзі. Його прах перевезли і поховали на батьківщині – біля хутора Убіжище.

Пам'яті Миколи Адаменка

1950 року, після закінчення Сосницької середньої школи, Микола вступив на філологічний факультет Київського університету.

Незабаром став об'єктом розробок МДБ (Міністерства державної безпеки). Конспекти, чернетки віршів, приватні листи стали підставою для визначення студента як потенційного ворога сталінського режиму.

Наприкінці грудня 1952 року в Києві прокотилася хвиля арештів студентської молоді. 18 січня 1953 року Миколу заарештували в його селі Загребелля і доправили в Київ.

14 травня 1953 року відбувся розгляд справи на закритому судовому засіданні. Того ж дня Адаменку винесено вирок: 10 років таборів. Покарання відбував у концтаборі Нироблаг (Північний Урал), працював на лісоповалі. У червні 1956 року звільнений через відсутність злочину, але не реабілітований.

Довго не мав роботи. Деякий час працював вантажником на станції, потім – у рідному селі в колгоспі. Лише 1962 року після остаточної реабілітації його поновили в університеті на четвертий курс українського відділення філологічного факультету, заочно. Працював учителем української мови, літератури та музики в сільській школі Новгород-Сіверського району. Через 8 років переїхав у смт Сосниця, де працював учителем у середній школі ім. Довженка до виходу на пенсію.

Твори Миколи Адаменка сповнена мужності, відкритості, переживань за Україну. Але вони з відомих причин довго не друкувалися. Лише 1985 року в Києві вийшла перша поетична збірка «Повінь». Потім побачили світ ще кілька книг, серед яких 2001 року – проза (роман «Закон – тайга» і 13 новел), а 2003 року – продовження роману. Ряд книг автор підготував і видав самотужки, своєрідний «самвидав» XXI століття.

7 травня на 91 році життя в Сосниці помер відомий український поет, прозаїк, політ'язень радянського режиму Микола Адаменко.

Микола Петрович Адаменко народився 20 грудня 1931 року в селі Загребелля Сосницького району. Член Спілки письменників України від 1988 року. Лауреат обласних премій імені М. Коцюбинського та Б. Грінченка. Нагороджений орденом «За мужність» (2005).

Його батька в час нацистської окупації розстріляли нацисти. У Миколи і його малої сестрички Ліди було дуже тяжке дитинство, мати Наталія Михайлівна, тяжко працюючи в колгоспі, самотужки ростила дітей.

Українські дисиденти, яких народив Донбас

До річниці створення Української Гельсінської Групи

9 листопада 1976 року письменник Микола Руденко оголосив про створення Української Гельсінської Групи. Так в СРСР з'явилася легальна організація захисту прав людини.

Члени УГГ захищали тих, кого радянська влада переслідувала за проукраїнські переконання, надавали їм моральну і юридичну підтримку, збирали й поширювали інформацію про порушення прав людини. За таку діяльність учасників Української Гельсінської групи (УГГ) переслідували, арештовували, катували, ув'язнювали у табори, проте вони все рівно продовжували боротися за українські національні інтереси. 41 людина була ув'язнена, 550 років ув'язнення у підсумку. Про діяльність Української Гельсінської групи чув майже кожен українець, але мало хто знає, що у цій наймасштабнішій українській спілці правозахисників велику роль відіграли дисиденти з Донбасу.

Співзасновник УГГ і письменник

Микола Руденко народився у селі Юр'ївка, нині це Лутугинський район Луганської області. Писати почав з дитинства, але після демобілізації став відомим письменником-фронтовиком і парторгом Спілки письменників України. Його завданням було давати негативні характеристики репресованим письменникам, яких звинувачували у «космополітизмі». Після того, як Руденко відмовився, він сам потрапив під пильне око радянських органів. А після його критики марксизму був виключений з КПРС.

У квітні 1975 року вперше був заарештований – за правозахисну діяльність, але його амністували як учасника війни у зв'язку з тридцятиріччям перемоги. Але на цьому добрі справи з боку радянської влади закінчилися – Руденкові не давали працювати, не відновили пенсію як інвалідові війни, а крім того, ледве не закрили у психлікарні.

9 листопада 1976 року Микола Руденко оголосив про створення Української Гельсінської групи на підтримку Гельсінського акту, яким 35 країн скріпили зобов'язання з безпеки і прав людини.

У лютому 1977 року Миколу Руденка заарештували і засудили на 7 років таборів суворого режиму і 5

років заслання за так звану «антирадянську агітацію і пропаганду». Всі твори Руденка були вилучені з продажу і радянських бібліотек і кваліфіковані як «наклеп на радянську владу».

Вчитель, який захищав українськомовний Донбас

Олекса Тихий народився в селі Іжевка у Донецькій області. Уже в 21 рік ледве не потрапив у тюрму за критику безальтернативності виборів в СРСР із єдиним кандидатом.

Після цього працював вчителем біології, далі – історії. Тихий вважав, що комсомол і суспільні заборони в Радянському союзу не можуть виховати самостійних особистостей, тож зауважував, що дітей потрібно вчити боротьбі за справедливість, громадській відповідальності й людській гідності.

У лютому 1956 року він написав листа до ЦК КПРС, де виступив проти введення військ Варшавського договору в Угорщину. Як результат, засуджений на 7 років табору і 5 років позбавлення громадянських прав.

Після тюремного терміну Тихий не зміг повернутися до школи, тож працював пожежником, вантажником, слюсарем-механіком, але при цьому укладав словник української мови, готував збірку висловлювань видатних людей про значення мови «Мова народу. Народ», розробляв «метод навчання без школи». Сам же постійно публікував твори про русифікацію рідного краю і відродження української культури на Донеччині, повернення української мови в освіту.

У 1976 році став співзасновником УГГ. Тихого було засуджено разом з Миколою Руденком, але на 10 років позбавлення волі. Для 50-літньої людини, що вже відсиділа 10 років у таборах і підірвала своє здоров'я, такий вирок був смертельним. У Тихого була виразка шлунку, але, незважаючи на це, він протестував проти нелюдських умов утримання політ'язнів 52-денним голодуванням.

Його тримали в карцері, йому провели операцію, після якої тільки сильніше виросла грижа, йому спеціально зшили шлунок, щоб було боляче, але він ніколи не скаржився і так і не написав «покаяння».

У 1980 році Олексу Тихого перевели у табір для політ'язнів у селищі Кучино Пермської області Росії, а 6 травня 1984 року він помер у тюремній лікарні: за словами представників УГГ, його залишили без догляду.

Письменник-революціонер

Василь Стус народився 6 січня 1938 року. Більшу частину свого життя прожив у Донецьку. Тут навчався в педагогічному інституті, працював на шахті, вчителював.

У 1965 році, коли у київському кінотеатрі «Україна» презентували фільм «Тіні забутих предків» Сергія Параджанова, Василь Стус разом із Іваном Дзюбою, В'ячеславом Чорноволом і Юрієм Бадзьом повідомили присутнім: в Україні почалися таємні арешти інтелігенції. Це була перша громадянська політична акція протесту в СРСР після сталінських часів, за це Стуса відрахували з аспірантури.

Перший раз Стуса заарештували 12 січня 1972 року. Поет провів 9 місяців у слідчому ізоляторі, а у вересні того ж року за «антирадянську агітацію й пропаганду» його засудили на 5 років позбавлення волі і 3 роки заслання. Весь термін ув'язнення перебував у таборі суворого режиму в Мордовії.

До Української Гельсінської групи Стус приєднався вже після першого ув'язнення. Після того він зрікся радянського громадянства: «Бути радянським громадянином – це значить бути рабом. Я ж до такої ролі не надаюся. Чим більше тортур і знущань я зазнаю, тим більший мій опір проти системи наруги над людиною і її елементарними правами, проти мого рабства».

3 травня до вересня 1980 року тривав другий суд над Стусом, якого знову звинувачували в «антирадянській діяльності і пропаганді», йому присудили ще 10 років ув'язнення і 5 років заслання. Через нелюдські умови стан Василя Стуса постійно погіршувався. Він зазнав операції на шлунку, покалічив ноги, почалися проблеми з нирками. Медичної допомоги не отримував, і навіпаки, його постійно змушували працювати ще більше. Стуса намагалися визволити, навіть пробували висунути на здобуття Нобелівської премії. Але Стус у ніч із 3 на 4 вересня 1985 року загинув у холодному карцері в таборі на Уралі. За офіційною версією – «зупинка серця», проте друзі-політ'язні кажуть: це була справжня розправа режиму над поетом і людиною, який не піддавався тискові.

Луганський «світлячок»

Надія Світлична народилася в селі Половинкинне Луганської області. На той момент українські села ще не зазнали тотальної русифікації, тож українська була природною мовою спілкування в їхній родині. Навчалась на філологічному факультеті Харківського університету,

їздила з діалектологічними й фольклорними експедиціями Харківщиною.

8 листопада 1967 року Надія Світлична разом із братом Іваном, Ліною Костенко та Іваном Дзюбою послали лист-протест першому секретареві ЦК КПУ Петрові Шелесту, в якому називали процес над В'ячеславом Чорноволом «особистою помстою, розправою наділених владою людей над людиною, яка інакше мислить і зважається критикувати дії окремих радянських установ».

Надія Світлична вела правозахисну діяльність, яка принесла їй звинувачення в «антирадянській агітації та пропаганді», за що її двічі заарештовували, а 1973 року засудили на 4 роки таборів, які вона відбувала у мордовських концтаборах. Але й за ґратами вона залишалась «голосом народу» і брала участь у протестах.

Після повернення з ув'язнення її погрозували арештом за «дармоїдство», відмовили у прописці і не брали на роботу. 10 грудня 1976 року Надія Світлична відмовилась від радянського громадянства, посягнувши таке рішення жорстокою розправою над Левком Лук'яненком, В'ячеславом Чорноволом, Василем Стусом та іншими дисидентами.

Після виїзду з СРСР була активним членом Закордонного представництва Української Гельсінської групи і редактором-укладачем «Вісника репресій в Україні» у США, де розповідала правду про те, що радянський режим робить із носіями української культури. В 1983–1994 роках працювала в українській редакції Радіо Свобода у Нью-Йорку.

Ольга СТРИЖОВА
Донбас. Реалії.
Радіо Свобода, 09.11.2019.

Корифеї українського театру і кіно

Микола Яковченко

Микола Федорович Яковченко (03. 05. 1900, Прилуки — 11.09. 1974, Київ) — видатний український актор театру та кіно, Народний артист УРСР (з 1970 р).

Народився в м. Прилуки в сім'ї працівника рибного промислу. Його рід має початки з донських козаків — сім'я переїхала до Полтавської губернії з-під Ростова-на-Дону.

Закінчив Прилуцьку гімназію, вільно володів грецькою мовою. 1918 року дебютував на аматорській сцені у Прилуках. З 1920 по 1927 рік працював у театрах Лубен, Прилук, Сімферополя, Черкас, Чернігова, Дніпра, Харкова. З 1927 року — актор Київського академічного українського театру імені Франка (з перервами).

Микола Яковченко в ролі Прокопа Сірка у кінокомедії «За двома зайцями»

Пам'ятник Яковченку в його рідних Прилуках

Серед ролей у театрі – Пеньонька, «Мартин Боруля» Карпенка-Карого; Распер – «Ділок» Гозенклявера; Микола, «Наталка Полтавка» І. Котляревського; Бублик, Довгоносик, «Платон Кречет», «В степах України» О. Корнійчука; Оверко, «Фараони» О. Коломійця; Лящ, «Останні» М. Горького.

Знявся у фільмах «За двома зайцями», «Ніч перед Різдом», «Королева бензоколонки», «Максим Перепелиця» та інших.

Сергій Параджанов бачив у ньому українського Чарлі Чапліна. Драматург Микола Зарудний називав «найнароднішим серед усіх заслужених і найзаслуженішим серед усіх народних». Іван Пир'єв порівнював його з Жаном Габеном.

Нонна Копержинська

Актриса театру і кіно Нонна Кронідівна Копержинська народилася 1 травня 1920 року у Києві. Глядачі особливо люблять і пам'ятають Копержинську за ролями у фільмах «За двома зайцями» (1961) – Секлета Лимериха; «Королева бензоколонки» (1963) – Рогнеда Карпівна. За її участю вийшло близько сорока фільмів.

Нонна Копержинська і Олег Борисов (Голохвастов) у кінокомедії «За двома зайцями»

Мистецтво її потребувало, але майже завжди тримало на других ролях. З'являючись у кадрах на кілька хвилин, незрівняним перевтіленням Нонна Кронідівна завжди осявала кожен стрічку.

Зухвала і запальна, надзвичайно талановита, однаково переконливою вона була, перевтілюючись у підпільниць і доглядальниць, баронес і вчительок, сусідок-бублейниць і медсестер.

В українському театральному та кіномистецтві Народна артистка України Нонна Копержинська творила пів століття. У столичному Театрі імені Франка Копержинська грала в основному в спектаклях за п'єсами українських класиків. Зокрема, у виставах «Пора жовтого листа», «Безталанна», «Дороги, які ми вибираємо», «Тил», «Калиновий Гай», «Фараони». Актриса часто грала маленькі ролі, але завжди була центром постановок, була максимальною достовірною в кожному сюжеті.

Померла 10 червня 1999 року. Похована поруч зі своїм чоловіком, театральним режисером Павлом Шкробою на Байковому цвинтарі Києва.

Цікаве про українських письменників

Валерій ШЕВЧУК

Із книги «Із вершин та низин»

Рудчан чи Рудган

Хоча псевдоніми П. Мирного та І. Білика було розкрито жандармерією ще в 80-ті роки XIX ст., 1915 року поліція розшукувала якогось Рудгана чи Рудчана (Мирного), вже не прив'язуючи того Мирного до дійсного статського радника П. Рудченка. Зберіглося три документи про такий розшук, підписані помічником начальника Полтавського жандармського управління, що надсилалися кобеляцькому справнику. Цікаво, що полтавський полцімейстер прислав такий самий документ і до управителя казенної палати, де працював П. Рудченко: «Чи немає серед службовців дорученої вам установи людини, яка під псевдонімом Панаса Мирного дозволяє собі писати зловмисні революційні твори?» Дивно те, що відбувалося це в той час, коли псевдонім письменника було розкрито в пресі, а про літературну діяльність П. Рудченка знала значна частина полтавської інтелігенції. Пояснити цей парадокс годі, але так воно було.

Краще синиця в жмені

Під псевдонімом Іван Білик виступав в українській літературі брат Панаса Мирного Іван Рудченко. Він був співавтором Панаса Мирного. Крім того, І. Білик відомий як визначний етнограф, уперше видав збірку українських казок «Народные южнорусские сказки» (1870 р.), а також збірку «Чумацкие народные песни» (1874 р.). Але період зацікавлення наукою та літературою в І. Білика скоро закінчився. Він підіймався по службовій драбині, працював спершу чиновником у селянських справах при київському генерал-губернатору, потім став чиновником для особливих доручень і керуючим казенною палатою у Вітебську, Херсоні, Варшаві, нарешті членом ради міністра фінансів.

Ходіння по муках

Одна з найтрагічніших доль випала українському поету Павлу Грабовському. Починаючи з 18-річного віку й до смерті, упродовж 20 років терпів він безнастанні переслідування й муки, і хоч і загинув у нерівній боротьбі зі світом нетерпимого й немилосердного чиновництва, проніс через усе своє життя світлу людську гідність, не схибивши жодного разу. За читання нелегальної літератури 1882 року його вперше заарештували й вигнали із семінарії. Два роки жив він на селі, тяжко бідуючи, а коли повернувся до Харкова, долучився до роботи групи «Чорний переділ». Потрапивши в солдати, він і тут виявив непокору: коли офіцер покарав солдата звичайним на той час способом, змусивши марширувати його з набитим камінцями ранцем, Грабов-

ський не витримав і кинувся до нього: «Ви не маєте права з нас знущатися! — вигукнув він. — Ви не повинні з муштри робити кару!»

За це поета заарештували й відправили до Ташкента на заслання. Але в Оренбурзі по дорозі його заарештували вже за належність до групи «Чорний переділ». У тюрмі Грабовський протестував проти бруталного поводження з в'язнями і разом із товаришами оголосив голодування, витримавши 11 днів. Після того поета заслали до Східного Сибіру в Балаганськ. Він переніс величезний піший перехід етапом у Сибір і знову повстав проти нелюдського ставлення до його товаришів.

22 березня 1889 року в Якутську трапилася ганебна подія, яка ввійшла в історію під назвою Якутська трагедія: групу політв'язнів врядали етапом, не видавши достатнього запасу харчів. Група запротестувала, тоді на них кинули солдат: 6 осіб убили, багатьох поранили, в тому числі жінок. П. Грабовський із товаришами В. Краніхфельдом, М. Ожиговим, С. Улановською і С. Новаковською склали відозву «Російському урядові». Відозву розмножили гектографом і розіслали поштою. Поет знову опинився в тюрмі, де пробув три з половиною роки. Нарешті його заганяють у найвіддаленіший куточок Якутії, до Вілюйського краю, де відбував заслання і М. Чернишевський. Це сталося 1892 року. 10 літ витримував поет важкий клімат, самотність, нелюдське становище політичного засланця. Смерть поклала край його 20-річним ходінням по муках.

Зовнішність Грабовського

Павло Грабовський був невеличкий на зріст, згорблений, з м'якими, інтелігентними рисами обличчя. Він незмінно викликав симпатію до себе, особливо вражали великі, глибокі, з журливо-прекрасним виразом його очі. При такій зовнішності поет був людиною залізної волі й відзначався великою витривалістю.

Був делікатний, не любив обивательського ходіння в гості, спиртних напоїв зовсім не вживав, у карти не грав, а любив хорошу музику, чудово грав у шахи, володів виключною здібністю до художнього читання, був чудовим оповідачем і ніжно любив дітей.

Тюремні будні

Сидячи в харківській в'язниці, П. Грабовський був душею політичних в'язнів. Вечорами, коли тюрма нишкла, починалися у політичному коридорі розмови. Усі ставали кожен біля свого дверного вічка, розмовляли і слухали. Декламува-

ли вірші, іноді читали якийсь журнал, що потрапляв сюди нелегально. В ізюмській тюрмі П. Грабовський із товаришами так зуміли вплинути на тюремних наглядачів і доглядача, що ті зробилися приятелями ув'язнених. Унаслідок цього всі камери було відчинено до 11-ої вечора, в'язні могли приймати в себе родичів. Закінчилося це тим, що наглядачі почали якось у трактирі зовсім недвозначно поводитися, а підпивши, стали кричати: «Хай живе соціалізм!», «За здоров'я наших соціалістів!» Уночі ж, коли справник кинувся з лайкою на наглядача Волкова, який не зачинив камер, той пригрозив справнику зброєю. Волкова було заарештовано, а наглядачів Филімонова і Перцова почали тягати на допити.

Зустріч по дорозі на заслання

Щоб дістатися Павлові Грабовському до місця заслання, йому, як і іншим засланцям, довелося витерпіти більше, ніж у тюрмі й на засланні. Сибірської залізниці тоді ще не було. Починаючи з Томська, політичні в'язні йшли етапом під солдатською вартою. Дорога ця від Томська до Іркутська мала 1500 верст, і проходили її за 3 – 4 місяці. Головна неприємність була в тому, що в'язні переходили через руки 30 вартових команд, не встигаючи зжитися зі своїми конвоїрами, через що виникали сутички і конфлікти. Та партія, з якою простував П. Грабовський, йшла з великими й частими конфліктами.

У пересильній бутирській тюрмі поет зустрівся з політичною ув'язненою Надією Сигидою, яку вели на каторгу. У серцях поета й Надії відразу спалахнула любов. Але закохані встигли обмінятися тільки кількома листами. На каторзі начальник образив Надію лихими словами, і вона дала йому ляпас. За це дівчину покарали різками. На знак протесту вона прийняла отруту і померла в тяжких муках.

Клуб шахістів

Живучи в Тобольську, П. Грабовський як пристрасний шахіст збирав до себе любителів гри, й часто вечори проводили у змаганнях. За цими зібраннями й змаганнями досить нахабно наглядали поліцаї. Тоді одного з учасників змагань викликали з якогось приводу в жандармське управління.

«Ну, як ідуть шахові змагання у Грабовського? — запитав начальник управління. — Може, й мені приїхати до вас позмагатися?»

Викликаний чоловік розгубився і не запросив. Згодом виявилось, що начальник жандармського управління сам був великий любитель шахів.

Обдурив

Молодий купець Новицький вирішив нашвидку засвоїти основні науки й умовив П. Грабовського вчити його сократівським способом: 2 – 3 години

на день під час чаювання. Оплата — 20 крб. на місяць.

«Спочатку це було цікаво, — розказував потім П. Грабовський, — але згодом він набрид мені пригощаннями й подарунками, солониною та ікрою. Не витерпів, відмовився».

Сам купець був задоволений навчанням. Він казав: «Заплатив я за три місяці навчання 60 карбованців, а порозумнішав на тисячу, знаю тепер, що таке політична економія і звідки в капіталу ростуть ноги».

При цьому «учень» реготав так голосно й радісно, ніби уклав вигідну угоду чи спритно обдурив покупця.

Величаве свято

Наприкінці серпня 1903 року з усієї України, в тому числі із закордонної, рушили до Полтави делегації на національне свято — мали тут відкривати пам'ятник І. Котляревському. Прибували цілі потяги студентської молоді та інтелігенції, надходили селяни з навколишніх сіл. Із міністерства внутрішніх справ у зв'язку з цим надійшло дивовижне розпорядження: під час вшанування пам'яті засновника нової української літератури право виголошувати промови рідною мовою надавалося тільки закордонним українцям.

Пристрасті почалися увечері на урочистому засіданні думи. Після виступу міського голову Г. Трегубова, фінансового звіту Г. Маркевича і доповіді про творчість Котляревського перші говорили гості з Галичини й Буковини. За ними виступив українською мовою М. Коцюбинський. Коли ж на трибуну вийшла чернігівська артистка Андрієвська, голова заборонив їй виступати рідною мовою. Зал завирував. Незабаром на столі президії виріс стос порожніх папок — привітання звідти було вийнято. На знак протесту відмовилися читати привітання посланці російських міст. Зала спорожніла.

Наступного дня йшла «Наталка Полтавка», співав знаменитий хор М. Лисенка. Виступали корифеї української сцени М. Кропивницький, М. Старицький, брати Тобілевичі, Л. Ліницька та ін. На згадку про свято всі присутні діячі української культури сфотографувалися — ця фотокартка відбила найчисленніше зібрання українських письменників, артистів, музикантів і громадських діячів у революційні роки.

Зразковий флегматик

Поет Володимир Самійленко був флегматичної, м'якої вдачі, дещо безвільний, мало практичний, байдужий до шуму й метушні, заглиблений у свої думки, але дуже прихильний до жарту, гумору, смішків. Сидить він, бувало, в себе в малій кімнатці, бринькає, перебираючи струни бандури, вірної супутниці в усіх пригодах, і щось бубонить про себе.

Флегматичність В. Самійленка була виняткова. Засиджуючись ночами чи з приятелями, чи за писанням, він спав часом ледве не до полудня, забуваю-

чи про службу. Тоді посилали за ним кур'єра. Той довго стукав, поки поет обізнеться.

— Володимире Івановичу, швидше йдіть, там якась комісія на вас чекає!

— Скажи, зараз!

Починає вставати, поволі пореється біля вмивальника, варить чай. Через півгодини кур'єр стукає знову.

— Володимире Івановичу, швидше!

— Скажи, зараз!

І поки поет вибирився, бувало, комісія, не дочекавшись його, розходилася.

Коли В. Самійленко був у Галичині, І. Франко вирішив перевести його «сибаритський спокій» і намовив узяти участь у пішій прогулянці до недалекого села під Львовом. Цілу дорогу Самійленко бурчав. Хотів повернутися, залишитися в корчмі, чекаючи воза до Львова.

Нарешті знайшов залізного круглячка і, котячи його по дорозі, так захопився, що перегнав усю компанію.

Був поет по-дитячому непристосований до життя, іноді аж до розпачу безпорадний.

Самійленко в домашній обстановці

В. Самійленко довгий час жив у Чернігові на Миколаївській вулиці, недалеко від Червоного мосту, в невеличкому будиночку Медушевської. Його помешкання нагадувало житло Нечуя-Левицького в Києві на Пушкінській. Дві кімнати: в меншій — ліжко, на стіні висіла бандура, в більшій — канапа, круглий стіл і сивий від пороку письмовий стіл. Так само сиве від пороку було піаніно й етажерка з книжками, безладно перемішаними з усіляким мотлохом. У кутку на косинчику стояла ліра на зразок грецької, але з одніма, що її робив столяр на замовлення поета, але так і не доробив. Сам поет був маленький, непоказний, але надзвичайно симпатичний і приємний.

Письменник-джентльмен

Осип Маковей любив одягатися за вимогами «доброго тону». На його одязі не можна було помітити ні порошинки, взагалі він справляв враження людини «застебнутої на останнього гудзика». Любив точність, порядок, акуратність і відзначався великою працездатністю. О. Маковей розсипав по сучасній собі українській пресі безліч статей без підпису, часто вибираючи псевдонім чи криптонім; як директор школи не хотів вступати в конфлікт із властями. Писав вірші, оповідання, повісті й великі наукові розвідки. Зладжений ним життєпис Ю. Федьковича виріс під його пером у велику книгу (більш як 500 сторінок), а том матеріалів про Федьковича був ще грубіший за біографію. Усе, до чого брався цей спокійний і розважливий чоловік, виходило добротно, солідне. Попри все те О. Маковей був видатним гумористом і саме тут залишив найтриваліший слід.

Продовження. Поч. в №№ 7 - 11.

Володимир САПОН: «Меди і полини історії»

Продовжуємо почату в № 9 газети публікацію глав краснавічної книжки «Меди і полини історії» – відомого чернігівського письменника, журналіста, краєзнавця Володимира Миколайовича Сапона (20.07.1951 – 02.10.2017).

У передчутті Качанівки

Слід гадати, десь восени 1838 року Тарас знайомиться із Василем Штернбергом, випускником Академії мистецтв. Той якраз повернувся з України, привіз зроблені там малюнки, про які Шевченко захоплено згадує у повісті «Художник».

Ті малюнки, що так схвилювали тоді Тараса, нав'яли сум за давно небаченою Україною, Штернберг зробив у Качанівці на Чернігівщині, у маєтку поміщика Григорія Тарновського, одного з тих, за визначенням Кониського, «що хоч по трохи пам'ятали свій національно-народний родовід і не цуралися ідей національнодемократичних, звісно, стільки хоча, на скільки давало те панське поводження».

Григорій Степанович охоче приймав у себе щоліта художників, письменників, вчених, артистів, приїздили родичі і друзі. Особливим було літо 1838-го. Разом з молодим Штернбергом тут жив і працював уже відомий композитор Михайло Глінка. Саме тут ним того літа були написані і отримали перше оркестрове виконання музиками Тарновського «Марш Чорномора» і «Персидський хор», що стали згодом фрагментами опери «Руслан і Людмила».

Розповіді Штернберга про перебування в Качанівці Шевченка через багато років використовує у своїх прозових творах. Зокрема в повісті «Музикант» Марія Тарасевич згадує: «Когда видели вы меня в Качановке, я уже тогда бредила петербургской сценой; домашняя для меня была слишком тесна. На несчастье мое, того же лета заехал к нам Михайло Иванович Глинка. Он тогда выбирал в Малороссии певчих для придворной капеллы.

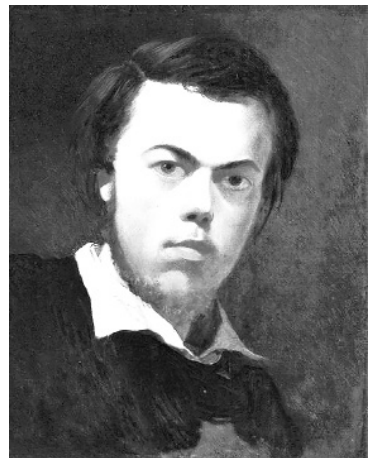
Увидевши меня на сцене и услышавши мой голос и игру на фортепиано, он решил, что я великая артистка. А я – о горе! Мое горе! – я простосердечно ему поверила. Да и кто бы не поверил на моем месте?»

Не заметили ли вы тогда у нас на бале молодого, весьма скромного человека, с большими выпуклыми глазами, со вздергнутым носом и большим ртом? Это был художник Штернберг. Он тогда у нас лето провел. Кроткое! благороднейшее создание!

Однажды я (мне сопровождал сам Глинка) пела для гостей из его еще неоконченной тогда оперы «Руслан и Людмила» арию, – помните, в чертогах Черномора поет Людмила? Только что я кончила петь, посыпались аплодисменты, разумеется не мне, а автору. А когда все замолкло, подходит ко мне Штернберг со слезами на глазах и молча целует мои руки. Я тоже заплакала и вышла вон из залы. С тех пор мы с ним сделались друзьями».

А в повісті «Художник» вже йдеться про випадок з Штернбергом, свідком якого, очевидно, був сам Шевченко: «Еще познакомил он меня в доме малороссийского аристократа, того самого, у которого вы с ним встретились прошедшее лето в Малороссии. Я редко там бываю и то, собственно, для Штернберга. Не нравится мне этот покровительственный тон и подлая лесть его неотесанных гостей, которых он кормит своими роскошными обедами и поит малороссийской сливянкой. Я дол-

го не мог понять, как это Штернберг терпит подобные картины? Наконец дело открылось само собой. Он однажды возвратился от Тарновского совершенно не похож на себя, т.е. сердитый. Долго молча ходил он по комнате, наконец лег в постель, встал и опять лег; и это повторил он раза три, наконец успокоился и заснул. Слышу, он во сне произносит имя одной из племянниц Тарновского. Тут я начал догадываться в чем дело. На другой день Виля мой опять отправился к Тарновским и возвратился поздно ночью в слезах. Я притворился, будто не замечаю этого. Он упал на диван и, закрыв лицо руками, рыдал, как ребенок. Так прошло по крайней мере час. Потом поднялся он с дивана, подошел ко мне, обнял меня, поцеловал и горько улыбулся, сел около меня и рассказал мне историю любви своей. История самая обыкновенная. Он влюбился в старшую племянницу Тарновского, а та хоть и отвечала ему тем же, но в деле брака предпочла ему какого-то лысого доктора Бурцева. Самая обыкновенная история».

В. Штернберг. Автопортрет. 1830 р.

В цьому фрагменті немає, здається, ні краплини художнього домислу. Штернберг став для Шевченка найщирішим приятелем. Якийсь час вони разом, як видно з наведеного вище уривку, і квартирували. Саме Штернберг познайомив Шевченка із Григорієм Тарновським, коли той на зиму прийшов зі своїми рідними в Петербург.

Було й безнадійне кохання Штернберга до племінниці Тарновського Емілії Тарновської. Але в родині її захоплення привабливим зовні художником зовсім не розуміли. Через багато десятиліть Михайло Тарновський писав: «Штернберг був бідний, Бурцев – зі статками і маєтком. Панночка – бідна, тож вибір зрозумілий. За вибір той її жорстоко покарала доля. Лікар, з'ясувалося, був деспотичним звіром. Казали, що в сім'ї їй довелося зазнати й «стусанів»... Ні умовляння Гр. Ст., ні брата дружини Вас. Вас. (старшого) та їхні попередження, що його жорстокість зазнає заслуженої кари, він не сприймав і лютував далі. Події не змусили на себе чекати – Бурцева було позвірячому вбито його ж таки стражденими селянами».

Що ж до зізнання «не нравиться мне этот покровительственный тон и подлая лесть его неотесанных гостей», то завважимо: напише це Шевченко про Тарновського через багато років на засланні. Більше того, образ жорстокого кріпосника «Арновського» з Качанівки він введе тоді ж і в повісті «Музикант». Ця повість особливо підсилюється

П'ять днів у Ніжині

розповіддю про трагічну долю артистки – вихованки «Арновського», котра, щоб потрапити на петербурзьку сцену, змушена була стати його коханкою.

В цій сумній історії відлунилося почуте Тарасом під час поїздок в Україну: коханками Тарновського нібито були і вже згадувана нами Емілія, і її сестра Юлія, і ще одна його небога – Марія Задорожна (в заміжжі Кржисевич).

Та про це, повторимося, Шевченко довідається пізніше. Тоді ж, познайомившись у Петербурзі, він проймається приязню до Григорія Степановича, а той, в свою чергу, не залишається байдужим до таланту молодого художника і поета.

Надія побувати в Україні, а то й зовсім повернутися на береги Дніпра, ніколи не залишала Шевченка на холодних берегах Неви. Навесні 1840 року він пише братові Микиті Шевченку: «Может, я летом приеду побачиться, треба перш добре вивчиться малювати». Летіли листи і в Качанівку, до Григорія Тарновського.

А 20 липня 1841 року Шевченко назавжди прощається з Василем Штернбергом, який вирушає до Рима. На подарованому йому «Кобзарі» Тарас напише свої класичні рядки:

«Поїдеш далеко,
Побачиш багато,
Задивися, зажуришся, —
Згадай мене, брате!»

Штернберг поїхав до Італії на навчання, де через п'ять років помер, маючи тільки 27 років. Шевченко ж у листі до Пилипа Корольова в Харків восени 1842 році писатиме: «Молю тільки милосердного Бога, щоб поміг весни діждати, щоб померти на Україні».

«Я Гоголя давно когда-то латинской азбуке учил»

Є нагода згадати Івана Кулжинського – письменника та історика, котрий за життя був, певно, найвідомішим письменником на Чернігівщині. Його перу належать книги та публікації в столичних «Дамском журнале», «Московитяніне», інших часописах, також у газеті «Черниговский листок», яку видавав у 1861-1862 роках Леонід Глібов. Він автор поезій, драми «Кочубей», роману «Федюша Мотовильский», повістей «Терешко», «Казачкине шапки», «Семен Середя, куренной атаман Запорожского войска» та інших творів, переважно з української історії, яку він висвітлював з імперських позицій. Деякі з них присвя-

чені ніжинській старовині.

Проте письменником Кулжинський був посереднім, якщо не зовсім слабеньким. На схилі літ він і сам скептично ставився до своєї літературної творчості, зазначаючи: «Писав і друкувався я багато в різних журналах, але оскільки чернеток у себе не залишав, то тепер не пам'ятаю не тільки місту, але навіть і назв більшості моїх творів, із чого видно, що вони не варті пам'яті».

І все ж Іван Григорович був по-статтю неординарною, його ім'я зосталося в російській та українській літературі, не стільки завдяки творам...

Народився він 1803 року в Глухові, викладав у Чернігівському духовному повітовому училищі, із 1825 року – у Ніжинській гімназії вищих наук, яка незадовго до цього відкрилася. У автобіографії він розповів, як екзаменував його директор гімназії Іван Орлай, коли брав на посаду викладача латинської мови. Запросив до себе на обід, під час якого розмовляли латиною, до того ж у присутності гімназиста Василя Любич-Романовича, котрий чудово володів цією мовою, освоївши її у Полоцькому єзуїтському колеґіумі. Кулжинський з честю витримав директорський екзамен.

Працюючи в гімназії, Кулжинський мав значний вплив на її вихованців. Він допоміг їм, зокрема, опублікувати свої перші літературні твори у «Дамском журнале», в якому тоді сам друкувався. Найкращі стосунки склалися в нього з Євгеном Гребінкою, вже згаданим Василем Любич-Романовичем.

На жаль, іншими вони були із юним Миколою Гоголем-Яновським. Вже більше сотні років дослідники трактують ці стосунки неоднозначно, що, зокрема, уважно простежує і доктор філологічних наук, професор Ніжинського університету Григорій Самоїленко у виданій книзі «Нежин – город юности Гоголя». Складається враження, ніби якась чорна кішка пробігла між викладачем латини і гімназистом, котрий був, до речі, лише на шість років молодшим за свого наставника.

У 1827 році у Москві вийшла книжка Кулжинського «Малороссийская деревня». Незважаючи на етнографічний характер, а тоді подібних праць виходило небагато, вона однак значною мірою ідеалізувала українське село. Певно, з огляду на це книга стала предметом глузування гімназистів і передовсім Гоголя, який на той час також цікавився фольклором і етнографією,

ще підсвідомо готуючи себе до «Вечорів на хуторі біля Диканьки». Своє негативне ставлення до праці вчителя він висловив у листі до одноклассника: «Этот литературный урод стал причиной всех его бедствий: когда он только проходит через класс, тотчас ему читают отрывки из «Малороссийской деревни», и почтенный князь бесится, сколько есть духу; когда он бывает в театре, то кто-нибудь из наших объявляет громогласно о представлении новой пьесы; ее заглавие: «Малороссийская деревня или Закон дуракам не писан...» Далі майбутній класик російської літератури називає книгу «печатным бредом».

Не забув тих глузувань Кулжинський... Майже через тридцять років, коли вже пішов із життя Гоголь, залишивши по собі осяяну генієм спадщину, він опублікував у журналі «Москвитянин» свої «Спогади вчителя». Йшлося у них і про Гоголя. Досить цікавими є, наприклад, описи його зовнішності, манери вдягтися. Але увагу привертають й інші рядки. Хоч би такі: «...Это был талант, неузнанный школой, и ежели правду сказать, нехотевший или неумевший признаться школе... Гоголя знали только как ленивого, хотя, по-видимому, не бездарного юношу, который не потрудился даже научиться русскому правописанию. Жаль, что не угадали его... Надобно признаться, что не только у меня, но и других товарищей моих он, право, ничему не научился». Ці думки Кулжинського упродовж десятиліть повторювали біографи Гоголя...

Іван Григорович прожив довге життя. Певний час обіймав посади директора гімназій у Луцьку і Немирові, директора Закавказьких училищ у Тифлісі. Але завжди повертався до Ніжина, де збудував собі будиночок і заклав сад.

Влітку 1880 року було створено комітет по спорудженню в Ніжині пам'ятника Гоголю. До нього увійшло чимало знаменитостей, як, скажімо, історик Микола Костомаров та письменник Іван Тургенев. Запросили і престарілого Кулжинського – як письменника і вчителя Гоголя. Пам'ятник відкрили через рік, а невдовзі не стало й Івана Григоровича.

Але ще у 1872 році, у посланні до російського історика Михайла Погодіна, Кулжинський, все ж віддаючи належне генію Гоголя, не без гордості писав:

«Я Гоголя давно когда-то латинской азбуке учил,
И память о поре той свято
Досель в смиренности хранил».

3 фотоархіву Володимира Сапона

Письменник і журналіст брав активну участь у творчому житті Чернігівщини, був учасником багатьох літературно-мистецьких заходів, охоче і вміло фотографував їх. Відтак зібрав великий фотоархів на цю тематику. Ось одне з цих фото Володимира Сапона.

Володимир Сапон, Станіслав Сеньков, Олена Марченко, Петро Зуб, Петро Куценко. 2007 р.

«Має тісні контакти з Києвом, Львовом, Парижем...» Григорій Коваленко: доля і творчість

24 січня 1868 р. у присілку Липняки Переяславського повіту Полтавської губернії (тепер: у складі Барішівського району Київської обл.) у козацькій родині прийшов у цей світ Григорій (Грицько) Коваленко, якому долею судилося стати талановитим письменником і видавцем, істориком та етнографом, митцем і громадсько-політичним діячем.

Після закінчення Барішівської народної та Полтавської фельдшерської шкіл Грицько не лише вчителює, але й лікує селян у селах рідного Переяславського повіту. Саме тут починає збирати етнографічні матеріали, особлива увага – методам народної медицини. Від 1890 р. Григорій вже працює фельдшером при клініці Московського університету та відвідує лекції як вільний слухач.

Талановитого юнака помічає Борис Грінченко, відомий письменник та громадський діяч, який і влаштовує Григорія до Чернігівської земської управи. Так Коваленко потрапляє до літературного і громадського чернігівського кола, в якому того часу перебували унікальні особистості: Микола Вороний, Леонід Глібов, Михайло Коцюбинський, Володимир Самійленко...

Саме в Чернігові упродовж 1890-х рр. Григорій Коваленко малює справжню галерею портретів українських письменників: Євгена Гребінки, Григорія Квітки-Основ'яненка, Івана Котляревського, Пантелеймона Куліша, Тараса Шевченка; пише свої вірші, поему, оповідання, наукові розвідки; спільно з Борисом Грінченком, Володимиром Самійленком та Михайлом Коцюбинським започатковує видання літературного альманаху «Хвиля за хвилею»...

Як довідуємось з листа Михайла Коцюбинського до Пана Мирного, задум чернігівських письменників полягав у тому, щоб «видати альманах, який складався б з творів, почасти друкованих за кордоном, почасти нових, ще не друкованих кращих письменників». Саме так і сталося: у новому виданні побачили світ твори Агатангела Кримського, Осипа Маковея, Івана Франка, Дніпрової Чайки.

У 1905 р. Григорій вже в Полтаві, де разом з Миколою Дмитрієвим та Панасом Мирним долучається до створення осередку «Прогресу». Працює співредактором місцевого часопису «Рідний край», а від 1909 р. до липня 1917 р. – помічником секретаря (незабаром – секретарем) Полтавської міської управи, стає активним дописувачем таких поважних наукових видань, як «Киевская старина», «Літературно-науковий вісник», «Труды Полтавської вченої архівної комісії», у 1913-1914 рр. започатковує видання власного журналу «Вісник життя і знання».

Наслідки не забарилися: негласний нагляд поліції. Ось промовисті рядки зі звітів жандармських агентів: «Коваленко має тісні контакти з Києвом – з Чикаленком, зі Львовом – з професором Грушевським, з Парижем – з емігрантами Винниченком та Жуком. У Полтаві контактує з місцевими українцями: Сіяльським, Павлом та Юрієм Панченками, Дробішем, Данковським, Данченком, Хоменком, Віктором Андрієвським та Мамаєнком».

У квітні 1917 р. Григорія Коваленка обирають головою Полтавського міського товариства «Просвіта». У революційний та постреволуційний час на посаді інструктора позашкільної освіти Полтавського повіту він стає по-справжньому «народним лектором»: 1929 р. побачило світ третє видання підручника «Анатомія і фізіологія людини», «Оповідання з української історії» витримують 5 видань, «Українська історія» – 6.

Ще більше лишається у рукописах: роман «Дажбожі діти» (1919 р.), драма «Велика спадщина» (1920 р.), повість «Над Десною» (1936 р.), історичний роман «Юрко Соколенко» (1937 р.).

Коваленко писав напролюд доступною, зрозумілою мовою, в якій уважні читачі вразно відчували стиль Михайла Грушевського. Вже незабаром, у 1937 р. це «визначили» також і сліди НКВС...

У 1920-1930-х рр. Григорій Коваленко – викладач біології Полтавської фельдшерської-акушерської школи (певний час її директор), член Полтавського наукового товариства при ВУАН (як історик та етнограф).

У 1937 р. заарештовано майже всіх членів Товариства. Звинувачення, висунуте 69-річному Коваленку, доволі стандартне: поширення націоналістичної літератури серед молоді, підготовка антирадянських виступів, організація контрреволюційної групи в Полтавському педінституті.

Декілька красномовних рядків зі слідчо-кримінальної справи: «Коваленко – український історик та письменник, у своїй викладацькій і літературній діяльності (історія України) постійно протягував націоналізм. Деякі його роботи заборонені для користування. При зустрічах він неодноразово наголошував, що радянська влада знищує українського селянина, що більшовики проводять великоросійську політику...»

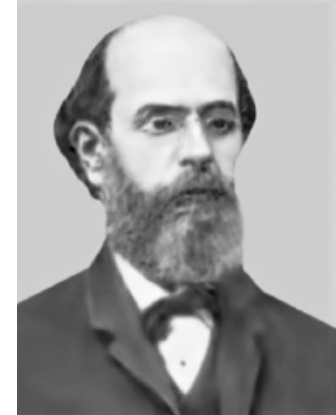
Згідно з постановою Особливої трійки УНКВС Полтавської обл. від 4 – 5 грудня 1937 р., Г. О. Коваленка засуджено до розстрілу. Вирок виконано 15 грудня 1937 р.

Досі невідомим лишається місце поховання видатного українця. Але ім'я Григорія Коваленка живе в його творях: підручниках і наукових розвідках, оповіданнях і романах, малюнках і картинах. Мایлярська спадщина митця чекає на своїх шанувальників у музеях: Чернігівському літературно-меморіальному ім. Михайла Коцюбинського та Полтавському художньому, Інституті літератури НАН України.

Валерій ПОМАЗ,
бібліограф Чернігівської
обласної бібліотеки
для юнацтва

Микола Вербицький

13 лютого (за новим стилем) 1843 року у Чернігові народився майбутній письменник, громадський діяч, педагог Микола Вербицький.

Його батько, Андрій Іванович Вербицький-Антіох, служив старшим секретарем Чернігівської губернської управи. В родині значна увага приділялася літературі та мистецтву.

У 9 років Микола пішов вчитися до Чернігівської гімназії, де навчався у Леоніда Глібова. Коли хлопцю було лише 10 років, на сторінках «Чернігівських губернських відомостей» побачили світ його перші вірші.

Після закінчення гімназії, продовжив навчання у Київському університеті, з якого згодом був виключений через участь у студентському русі. Потім був Петербурзький університет, але і звідти його відрахували й вислали до Києва, де Микола, ретельно підготувавшись, зміг скласти екстерном екзамен у Київському університеті.

Під час навчання у Петербурзі, на одній зі студентських вечірок, Микола Вербицький, Павло Чубинський та Тадей Рильський створили текст, який після декількох перероблень згодом став Державним Гімном України. Перші рядки придумав саме Микола Вербицький, котрий, імпровізуючи на мотив польського гімну, заспівав: «Ще не вмерли України ні слава, ні воля, ще нам, браття молодії, усміхнеться доля...».

Після недовгого вчителювання у Полтаві, Микола Вербицький у 1866 році повернувся до Чернігова, де долучився до активної культурної роботи, що з неабияким піднесенням велася чернігівською інтелігенцією.

У пансіонаті пані Осовської Микола Вербицький викладав словесність, там він познайомився з Мансю Адамовською (майбутньою актрисою Марією Заньковецькою). Вербицький був її улюбленим вчителем, саме він поставив у пансіонаті виставу «Дочка Кошця», в якій відбувся перший виступ майбутньої зірки.

У 1875 році Миколу Вербицького як українофіла та заступника селян вислають з Чернігова. Він їде вчителювати до Рязані, потім – до Орла. Загалом адміністративне заслання тривало 25 років.

До Чернігова Микола Вербицький повернувся тільки у 1900 році. Виснажений хворобами та розлукою з рідними, Микола Вербицький все одно натхненно включається в літературне життя: пише романи «Веснянка», «На спомин», бере участь у виданні альманаху «З потоку життя», створює цикл віршів «Пісні старості». На жаль, літературний доробок Миколи Вербицького розділений по різних виданнях, окрема збірка ще чекає на свій вихід.

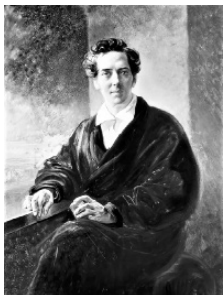
Не стало Миколи Андрійовича 10 грудня 1909 року. Тривалий час вважалося, що його поховали на Болдиній горі поряд з могилою Опанаса Марковича. Чернігівський дослідник Володимир Руденок, намагаючись встановити точне місце останнього притулку поета, натрапив на документ, в якому йдеться, що Вербицького поховали «на общем черниговском кладбище». Напевно, це питання ще залишається відкритим та потребує ретельного вивчення.

Олена КУННОВА,
головний бібліограф
Чернігівської центральної міської бібліотеки
ім. М. Коцюбинського

Антоній Погорільський писав про Україну з гордістю і пошаною

Антоній Погорільський (справжнє ім'я Олексій Перовський) (1787–1836) – відомий письменник, представник українського антиімперського культурного руху на Стародубщині, онук гетьмана Кирила Розумовського.

Письменник із Сіверщини Олексій Перовський, який писав під псевдонімом Антоній Погорільський, відомий першочинному читачеві, перш за все, за своїм хрестоматійним твором «Чорна курка, або Підземні жителі», який був написаний на замовлення його племінника, юного Олексія Толстого, який, так само, як і герой цієї повісті-казки, відбував навчання, наче покарання, в російському пансіонаті.

На портреті роботи Карла Брюллова Антоній Погорільський зображений на тлі палаючої Москви 1812 року, яку зобразив у своїй повісті «Лафертівська маківниця»

Але мало відомо сучасному читачеві, що Антоній Погорільський був українським патріотом, який, ледь не першим у російській літературі, почав писати про Україну з гордістю та пошаною. І це не дивно, адже Олексій Перовський був онуком останнього українського гетьмана Кирила Розумовського (1728 – 1803).

Воскресенський собор у місті Почепі на Стародубщині, збудований на кошти гетьмана Кирила Розумовського. Олексій Перовський народився 1787 року в Почепі

А родові прізвище його походило від одного з маєтків Розумовських, Перова, яке є зараз одним з районів міста Москви. Псевдонім же Погорільський походив від іншого маєтку його дідуся, Погорільців (Семенівський район Чернігівської області), де провів велику частину життя Антоній Погорільський.

Тут, як і в ще одному маєтку свого дідуся-гетьмана, Красному Розі, що на Стародубщині (колишня українська земля, Чернігівщина, зараз Брянська область Росії), виховував Олексій Перовський свого племінника Толстого, писав свої твори про Україну та українців. Це була збірка оповідань «Двійник, або мої вечори в Малоросії», де, до речі, Погорільський першим у російській літературі використовував термін «двійник», якого до того не було в російській мові, і роман «Монастирка», дія якого відбувається

саме на Північній Сіверщині, тобто в тих місцях, де жив сам автор.

Роман «Монастирка» мав неабиякий успіх у читачів Російської імперії. Цікаво, що коли через кілька років із друку вийшли перші оповідання з «Вечорів на хуторі поблизу Диканьки» нікому не відомого ще Миколи Гоголя, багато хто вважав ці твори літературною містифікацією Погорільського, бо Антонія Погорільського знали тоді всі, а Гоголя ще ніхто.

Важливим для нас є і той факт, що у своєму романі Погорільський використовував ім'я українців для жителів тодішньої України. Тобто Антоній Погорільський знав українців уже в 30-х роках XIX століття. Наведу, для прикладу, один уривок із його «Монастирки»:

«Істівні припаси в Малоросії дешеві і до того ж вживаються свої. Гуральня надає м'ясо і ласе для українців сало, селяни – яйця та птицю; горілка і наливки також не купуються; пунш для звичайних гостей робиться зі спирту, настояного на мурахх і званого мурашковим, а для рідкісних гостей подають ром, який в новітні часи примудрилися також робити вдома з тієї ж горілки».

Виховав українським патріотом Антоній Погорільський і свого племінника, Олексія Толстого (1817 – 1875).

Ігор РОЗДОБУДЬКО,
історик, перекладач, член Малої Ради
Громади українців Росії
Радіо Свобода, 13.11.2020

ІНШІ ПУБЛІКАЦІЇ

Людмила Замай, «Творив і жив для народу», «Чернігівські відомості», 14. 03. 2003.

Тетяна Проніна, «Микола Андрійович Антіох-Вербицький: «Життя і творчість. Чернігівське оточення», «Літературний Чернігів, № 1, 2013.

Володимир Сапон, «Першим заспівав «Ще не вмерла Україна...», «Деснянська правда», 28. 07, 2011.

О. Чернякова, А. Курданов, «Два рядки до Гімну», «Деснянська правда», 21. 08, 2010.

І. Шевчик, «Поховання Миколи Вербицького на території Іллінського монастиря», «Чернігівські старожитності: науковий збірник», 2009.

Іван БАГРЯНИЙ

Міщаночка

Оповідання

— ...На заводі в "Х"
Єсть одна дівчонка:
И красится, и пудрится...
Зубоскалит громко! —

Це було написано на дверях завко-
му. Ще й карикатура намальована:
якось сучасна міщаночка з «перепи-
ночкою» (талія) як оса. З локонами,
«фути-нути».

Це на Надю Н-о. На зібраннях зуб-
боскале; «дере кирпу» перед простя-
ками.

Квапиться.
Ой не любце цього «камса».
Надя комсомолка — міщаночка...
Ну й того... коліном і полетіла з
ячейки.

Це було зимою.
Курились цигаркою димарі...
Ішов завод — цукроварня.
Багацько молоді — звідусіль.
В казармах повно.
Весело в казармах.
Весело — солодко в заводі.
Весело — буйно йде праця в клубі.
Ячейка взяла курс на втягуван-
ня на 100% пролетарської молоді в
КСМ.

Прошли вже часи пустоти осеред-
кового життя. Прийшла пора великих
задач, глибокої роботи, упертої учи-
би.

А коли висипе молоді з клуба —
пісня кров бунтує.

У свято — стрункі лави комсомолят
відбивають чітку на село по бруку
під згуки оркестру. А над всім поло-
щється як вільна думка, як кров чер-
воний великий стяг «КСМ».

... — Ми ковалі... Огнем юнацтва...
В майбутнє браму куємо, ми куємо-
мо!!!

Старий мир в образі міщанства
плівсь стороною і ховав своє лице в
пуклі міхові воротники.

Вітер хльоскає платками, згуками,
прапорами.

Груди вип'ячувались, очі горіли.
Гаряча кров, нестримна. Надя
йшла завжди стороною.

Чогось сумно, чогось жаль.
Не знає чого.

І завжди так: як прийшла в клуб, на
збори, в свято на мітинг, між камсу.
Так і вже сама не своя...

З заздрістю дивилась на дівчат,
батьорих «активісток».

Одирвалась вона од одного берега,
а до другого не дають пристать.

Дома сказали, як вступила в КСМ:
«Ти нам не дочка. Прокляття... Хай
тобі ні щастя, ні радости. Іди на всі чо-
тири!»...

В клубі кажуть: «Ти міщанка»...

Потім відштовхнули. Здала квиток.
Чогось було сумно, чогось було жаль.

Дім рідний — остогидлий, чужий —
гнав геть. Не тому, що прокляв бать-
ко, зреклась і гнала мати. Ні. А тому
що вона рвалась з його, тікала як з
пут.

Вона знала, що це той домашній
уклад, тягар, несьогоднішнє, віджи-
те.

І йшла геть. Куди?.. Аби не дома.
Її душа вимагала, хотіла теж тако-
го життя як ото: ідуть дівчата з ро-
боти потомлені і веселі, і знаєш, що
вони мають мету свого життя. Пра-
цюють, живуть самостійним життям,
збудованим самими щоденною чор-
ною важкою працею, життям повним
вщерть.

Та боялась остаточно порвати з
своєю родиною, її ще лякала життя
поза сім'єю, у злиднях; незнана пра-
ця, материні прокльони. Це вона від-
чувала одним кінчиком своєї душі.

Але воно — те життя — і манило її,
життя повне контрастів і боротьби,
боротьби проти злиднів, темряви,
горя, за щастя.

Всяк повинен бути там.
Хто відстає від сучасності — той бо-
язузі!..

А сучасність — боротьба...
І вона рішила.
Зійшла з дому.

Була весна. Цукроварний завод
став. Пустили цегельню. Попрохала
завком дати роботу. Дали. Зразу ж
стала на цегельню, між глину і черво-
ну цеглу робітницею.

Жить примостились в казармі.

Важко. За вісім годин спина як
перебита. Вона завжди коло преса,
там де найгірше.

А погляне на себе вимазину в гли-
ну, на голі руки в зашкарублій гли-
ні — усміхнеться, поведе бровою; її
серце б'ється в унісон ритмічному
стукові машин, мотора і шелесту па-
сів, в унісон серцям всіх.

Забуде втому.

Зійдуться дівчата після роботи в
казарму — починається друга час-
тина трудового дня. Частина весе-
ла, захоплююча, картинна. Доклади,
лекції, гуртки, співи, ігри, зібрання.

Надя наче переродилась. Всюди
перша.

Дівчата прийняли її до себе наче
людину, яка вихрестилась; жартува-
ли, вітали щиро. Лаяли тих, хто назив-
вав її міщанкою.

Принесли койку, матрац (виклопо-
тали в артельщика)... Навіть набили
соломою...

— Плюнь на свою рідню і її поді-
бних, — казали.

Надя вже давно плюнула.

Байдуже їй, що весь мир міщан-
ський збентежився і тикає на неї
пальцями. Хай...

Дні бігли...

Виріс і кріп піонерський осередок,
який було зовсім завалився; не було
відданого робітника.

Всією душею віддалась нова ке-
ровниця цій роботі.

Весь вільний час пропадає з весе-
лими щибетунами піонерами.

Діти любили її.

То була Надя.

Їй доручив осередок цю працю. Хоч
і міщанка, проте подивимось, мов.

Взялась за запалом.

Уперто помалу поступалась вона
уперед.

А роботи — роботи...
Недоспане, недоїдене, перевтом-
лене — це все зникло перед вітхою
наслідками своєї праці.

Іде вона ранком на завод, а діти
до школи: обступлять, вітають, щебе-
чуть, розповідають.

Любо... А як вона любе слово:
«Будь готов!» — і дружну багатогранну
відповідь. А червоний галстук.

То вона власними руками шила
всім галстуки, убрання піонерські
теж.

Подала заяву в КСМ і ждала. Окри-
лена надією. Труднощі в роботі не
були труднощами. Почувала себе но-
вою людиною.

Одлементував заводський гудок.
Друга зміна цегельні кінчила. Вечо-
ріло.

Збиралась молодь у заводський
сад. Прямо з зміни і на зібрання осе-
редку КСМ.

Зголодніла, стомлена молодь під-
ганяла секретаря.

У другому кінці затянули пісню:
...Загранічніє порядкі
Распрекрасни хоч куда а...
Хор-роші — наші ре-е-бяткі...
Та так.

З гиком, з свистом...
З улиці хлопчачи поздирались на
забор — «глазелі».

В саду було повно.
Піонери нишпорили поміж «ком-
сою».

Сьогодні будуть приймать їхню «На-
дійку».

Надя сиділа в гущі молоді. Було сві-
жо — прохладно, але не тому Надя
дрижала.

Вона хвилювалась. І радісно, і бо-
язко. І давно бажаний чеканий мо-
мент, і... що то скажуть.

Був доклад. «Пренія». Резолюції.
Майже не чула.

«Розбор анкет!» — аж подалась упе-
ред.

Постановили: Заявление о приеме
в КСМ отклонить! По настоянию пар-
торга, принимая во внимание ее ме-
щанское происхождение с работы в
коллективе Ю. Л. снять!

— Так от, товариші... Возражать бу-
дем опісля, а тепер далі...

— А возражать не возражать... Ко-
гось ще приймали, отклоняли... Потім
біжучі справи...

З «молодою гвардією» — вийшли з
саду; пішли врозтіч. Хто в кіно, хто ве-
черять, хто на вулицю, а хто спать.

В дівочій казармі темно. Пусто. На
стіні бігають зайчики, снується мере-
живо од ліхтаря знадвору.

Синій, білий, червоний, зелений,
жовтий — кольори переснувались на
стіні; красивий вигаптований елек-
трикою килим.

Мане, дратує. Віриш у нього, а воно
фантазія електричного, сильного,
прозаїчного ліхтаря.

Тіні від рам і листу дерева зна-
двору намітили вікно у чудернацьке
мертве, привабливе, незнане, неіс-
нующе.

Сиділа і плакала — Надя.

Пусто.

Дівочі плечі здригались. Волосся
спадає пасмами на солоний мат-
рац.

В клубі — кризь стінку чуть — моно-
тонно цокотів, як коник на стерні, кі-
ноапарат. Цокотів уперто.

Перестань він — перерветься живий
рухливий екран, буде сіре полотно.

Десь глибоко зародилась надія,
росла і ширилась. А віри не було.

Ранковий гудок розбудив, збенте-
жив дівчат. Заспані, бігли до артель-
щика за ржавими оселедцями та хлі-
бом і мчали на зміну.

— «Будь готов!»... «Будь готов!» —
кричали діти, углядивши свою Наде-
жду.

А Надя нахилила голову і спішила —
спішила на завод, між цеглу.

«Фабзайчик» Миколка стояв коло
паровика.

— Ач, міщанка! — кинув він, — що,
так як з пудрою з глиною іміть діло...
То!.., побігла як!..

Жарко на сушці.

Багато подають, не встигаєш виби-
рати і класти. Бігали вагонетки... спі-
вали дівчата... нила спина.

Багато — багато цегли на сушці...
Ой як багато...

А їй здалось, що то не на сушці, а на
неї положили вчора.

Охтирка, 1924 р.

Василь Королів-Старий

Василь Королів (Старий), його справ-
жнє ім'я — Василь
Костюкович Королів,
народився 4 (16) лю-
того 1879 в селі Ла-
дані (нині Прилуцький
район Чернігівщини,
тоді — Полтавська гу-
бернія) у сім'ї свяще-
ника. Початкову осві-
ту Василь отримав
вдома. З ранніх років
хлопець захоплював-
ся українським фоль-
клором і мав нахил
до письменства. Зі
шкільних років уже читав Т. Шевчен-
ка, М. Гоголя, М. Костомарова, П. Ку-
ліша та ін. З прочитаної літератури ро-
бив собі цінні нотатки, які згодом за-
читував своїм друзям. За настоянням
батька Василь вступив до Полтавської
духовної семінарії, але священником
так і не став.

Після отримання імператорського
дозволу на навчання у світському за-
кладі Василь Королів вступив до Хар-
ківського ветеринарного інституту,
який успішно закінчив 1902 року. Під
час студій Василь належав до україн-
ського студентського гурту, яких попу-
ляризував українську літературу, зо-
крема твори Тараса Шевченка.

Закінчивши студії, Василь Коро-
лів отримав диплом лікаря ветерина-
рії і після отримання диплому спробу-
вав себе у письмі, видавши популяр-
ний посібник з ветеринарії «Скотолі-
чебник».

Ще в студентські роки Василь по-
знайомився з Симоном Петлюрою,
дружба з яким тривала довгі роки.
Петлюра мав вплив на патріотичні
зацікавлення юнака. В час револю-
ційних хвилювань на Україні в 1906
році Василь брав активну участь, як
співорганізатор визвольних змагань.
Навіть створив молодіжну селянську
спілку, за яку був в 1906 р. заарешто-
ваний і ув'язнений.

Після виходу з в'язниці активно
зайнявся журналістикою, висвітлюю-
чи головні події на сторінках газет
«Рада», «Хлібороб» та «Засів». Працю-
ючи в журналістиці, Василь Королів
користувався псевдонімами В. Ди-
канський, Старий Василь, Подорож-
ний, П. Щур, Хуторянин Старий, В.
Дикий, Amator, В. Д. та ін.

Працюючи в журналістиці, Василь
Королів продовжував свою діяльність
в національно-патріотичному русі. Пе-
ребував він під постійним наглядом
поліції, як політичний діяч.

У 1917 році Василь став активно
працювати у київському видавництві
«Час», а також його обрали першим
редактором часопису «Книгар», пер-
шого критично-бібліографічного жур-
налу України, доволі популярного ви-
дання. За час редагування В. Королів
на сторінках цього часопису опубліку-
вав 37 критичних статей — відгуків на
нові видання, а крім того його статті
своїм вістрям були спрямовані в па-
тріотичному дусі.

7 березня 1917 року Василя Коро-
ліва-Старого було обрано до складу
членів Української Центральної Ради
від Товариства українських поступов-
ців. У тому ж році був обраний членом
Київського губернського виконавчо-
го комітету Ради об'єднаних громад-
ських організацій. Він був один із фун-
даторів та головою Товариства шкіль-
ної освіти, членом ради Київського
товариства «Просвіта». У своїх публі-
каціях був він рішучим противником
пробольшевицької ідеології.

В 1919 році В. Королів-Старий був
відраджений з дипломатичною місією
УНР до Праги, де й залишився до кін-
ця життя. Там познайомився з май-
бутньою дружиною — українською ле-
гандарною письменницею графинею
Наталеною Королевою (1888-1966).
Вона відома як лексикограф, єгипто-
лог, археолог, театральна акторка, ав-
торка прекрасних літературних тво-

рів. Ця подружня пара
як під оглядом зовніш-
ньої вроди, так і ви-
сокої інтелігентності
була взірцем шляхет-
ності серед українських
емігрантів. Подружжя
оселилося в містечку
Мельнік. Протягом ро-
ків спільно брали ак-
тивну участь в житті
української громади в
Чехії.

Багато років Василь
викладав в Українській
господарській академії
в Подєбрадах, водно-
час не покидаючи літературної
творчості. Туга за рідним краєм відбилася
в усіх його творах. У доробку письмен-
ника є п'єси-казки «Русалка-жаба»,
«Лісове свято», твір про Бориса Грін-
ченка, чимало перекладів з чеської
мови, навіть малюнки, на яких відтво-
рено природу і побут Закарпаття.

Королів-Старий займався маляр-
ством, фундаментальною моновою роз-
пис василіанської монастирської
церкви в с. Імстичево.

В 1930 року опублікував спогади
про Симона Петлюру, з яким не тіль-
ки навчався в Полтаві, але й співпра-
цював у Київському губернському
земстві, зокрема в питанні упорядку-
вання могили Т. Г. Шевченка, і обмі-
нювався думками, щодо визвольних
змагань України.

Серед його творів слід вважати од-
ним з найвизначніших спогади «Згад-
ки про мою смерть». У книзі В. Коро-
лів-Старий не тільки описує ті випадки
зі свого життя, коли він був на воло-
синці від смерті, а й він глибоко роз-
думує над долею українського наро-
ду, причинами програшу визвольних
змагань 1917—1921 років.

Один з найвизначніших творів В.
Короліва-Старого — роман «Чмелик»,
досі ще не виданий на Україні. Роман
має підзаголовок «Навколо світу» і
розповідає про долю юнака з Полтав-
щини, який змушений покинути рід-
ну землю, блукати по світу, зазнаючи
поневолярів. І хоча саяк-так владнав він
своє життя в Австралії, туга за батьків-
щиною не полишає його. Врешті герой
книги повертається на Україну.

Також привертає увагу збірка ка-
зок «Нечиста сила», побудована на
фольклорному матеріалі. Збірка побу-
дована в незвичному ключі — ніби на
міжнародному конгресі, що відбувся в
ніч на Івана Купала на Лисій горі під
Києвом, казкові персонажі вирішили
розповісти людям правду про себе,
щоб якоюсь мірою розвіяти свою по-
гану славу. І в цьому їм зголосився
доломити український громадський
діяч, письменник, журналіст, вида-
вець, співзасновник Української Цен-
тральної Ради.

Ось деякі видані твори Василя
Королів-Старого: «Чмелик» (Прага,
1920), Збірка казок «Нечиста сила»
(Київ — Каліш, 1923), П'єса-казка «Ру-
салка-жаба» (Львів, 1923), Спогади
«Згадки про мою смерть» (Прага,
1941), «Згадки про мою смерть» (Пра-
га, 1942), «Милосердний Самарянин»,
оповідання (Львів, 1938), «Нечиста
сила» (Київ, 2006), «Чарівне नामи-
сто» (Київ, 1993), «Чмелик» (Монреаль,
1955), «З моїх споминів про Петлюру»
(Прага, 1930).

Життєвий шлях цього визначного
діяча Василя Короля-Старого завер-
шився 11 грудня 1941 р. в місті Мель-
нік, що біля Праги, де і похоронений.
Потім поруч була похоронена і його
дружина Наталена. Прожив Василь
своє життя з Україною в серці.

Ярослав СТЕХ
Торонто, Канада.

Про автора. Ярослав Стех — актив-
ний діяч української діаспори, журна-
ліст, дослідник історії. Постійний читач
і автор газети «Світ-інфо».

Стефан Жеромський (пол. Stefan Żeromski, 14. 10. 1864, Стравчин, Келецький повіт – 20. 11. 1925, Варшава) – польський прозаїк, драматург.

Походив із збіднілої шляхетської родини. Після отримання середньої освіти у 1886 році вступив до Вищої ветеринарної школи (Варшава), яку не закінчив, захопившись літературою. У 1892 – 1896 роках працював бібліотекарем у польському музеї в Раперсвіля (Швейцарія), з 1897 до 1904 року – у бібліотеці Замойських у Варшаві.

Підтримав російську революцію 1905 року, брав участь у політичних маніфестаціях і в боротьбі за польську школу в Люблінській губернії, де на той час мешкав. У 1909 році після арешту Жеромський емігрував до Парижа. У 1913 році починає роботу над трилогією «Боротьба з сатаною» (1914 – 1919 роки, «Звернення луди», «Заметіль», «Харітас»).

У 1918 році, після здобуття Польщею незалежності перебирається до Варшави. Тут увесь час присвячує літературній діяльності.

Жеромського називали «духовним лідером» покоління. Він зробив великий вплив на творчість своїх сучасників, на подаль-

ший розвиток польської літератури.

Різка критика капіталістичних відносин прозвучала вже в ранній творчості письменника («Оповідання», 1895 р.; «Розкляють нас круки», 1895 р.; «Сизіфова праця», 1897 р.; «Промінь», 1897 р.; збірка «Прозові твори», 1898 р.).

Жеромський створює образи позитивних героїв – самовідданих реформаторів-одинаків, які присвятили себе народній справі (роман «Бездомні», 1900 р.). З роками романтичний жест героїв доповнюється спробами утопічного вирішення соціальних конфліктів, що особливо помітно у творчості післяреволюційних років («Краса життя», 1912 р.; «Заметіль», 1916 р.).

Жеромський також звертався до історії боротьби польського народу за відновлення національної незалежності, розглядаючи її у тісному зв'язку з соціальною боротьбою. Широка панорама драматичного періоду польської історії (останній поділ Польщі, утворення Варшавського герцогства, надії, пов'язані з походом імператора Наполеона I на Російську імперію) дана в трилогії «Попіл» (1904 р.). Безрадісним долям учасників національно-визвольного повстання 1863 року присвячено роман «Вірна ріка» (1912 р.).

1882 року переклав польською мовою вірш Т. Шевченка «Думи мої, думи мої».

У художній публіцистиці Жеромського 1906 – 1908 років («Сон про шапа», «Гола бруківка», «Слово про батрака», «Нокторн») передана героїчна атмосфера революційних років, висловле-

на повна підтримка письменником боротьби «святого пролетаря». Події революції знайшли відображення і в його повістях і романах – «Історія гріха» (1908 р.), «Дума про гетьмана» (1909 р.), особливо в «Розі» (1909 р.), філософській драмі.

У 1924 році він видав останній свій роман «Провесін», герой якого протестує проти соціальних несправедливостей у Польщі.

Люстрації до «Історії гріха», «Вітру з моря», «Вірної річки» та «Сизіфських творів» та деяких інших творів зробила його дочка Моніка Жеромська.

За своєю художньою манерою стиль письменника різко відрізняється від своїх попередників: їх об'єктивному врівноваженому оповіданню він протиставив новий тип прози – напружено-емоційної, ліричної. У ній великого значення набуває і межує з натуралізмом антиестетизм описів, символіка та імпресіонізм у пейзажі, у передачі душевних станів. Експресивність стилю досягається великою кількістю епітетів, метафор, інверсій, музичною організованістю фрази.

Українські переклади. Твори Жеромського перекладав Михайло Лебединець, прозаїк та державний діяч 1920-их років. Інші переклади: «Подвиги поручика Сніци» Х., 1930; «Бездомні» К., 1954; «Провесна», К., 1965; «Історія гріха», К., 1977. Роман «Попіл» переклав Валентин Струтинський (Серія «Вершини світового письменства», вид. «Дніпро», Київ, 1982). Цей роман екранізував видатний польський режисер Анджей Вайда (фільм «Попіл»).

Стефан Жеромський

Цитати Стефана Жеромського Говорить письменник і герої його творів

«Після промови найбільша у світі сила – мовчання.»

«...ми не можемо всі бути філософами, бо хто ж тоді свиней пасти-ме?»

«Є лише одне безперечне зло – образити свого ближнього. Людина – істота священна, кривдити її нікому не дозволяється. [...] Кордон образи – у совісті, у людському серці.»

«Щастя особи має бути підпорядковане щастю всього суспільства.»

«На кожному кроці люди задоволені (собою), але немає веселих.»

«А людина створена для щастя! Зі стражданням треба боротися і знищувати його, як тиф та віспу.»

«Рятівна сила полягала не у стражданні, а в навчанні.»

«Мудрець не вважає смерть реальністю, гідною розмірковування. Предметом філософських роздумів може бути лише життя.»

«[...] хотів би мати всі очі, які тільки є на світі, щоб дивитися на тебе.»

«Існує лише майбутнє. Чекаю, чекаю, чекаю... Дні, години, хвилини...»

«У людині, у глибині її серця приховані ангел і диявол. Що ж таке зло? Мало знаємо ми, що таке зло. Трохи більше знаємо, що таке добро.»

«Влада тиранії – не в руках безсилового правителя, а в немічності його рабів.»

«Щастя не терпить погоні. Якщо на нього нападають, воно обертається і починає переслідувати нападника.»

«Той, хто на рідну землю, хай навіть злу і грішну, привів споконвічного ворога, затоптав її, пограбував,

спалив, обібрав руками чужоземної солдатні, той сам позбавив себе батьківщини. Ніколи вона вже не стане йому ні домом, ні місцем упокою. На польській землі для цих людей немає більше місця, ні щоб поставити ступню, ні щоб вирити могилу.»

«Скоєний злочин ніколи не вмирає.»

«Слово, поставлене в потрібному місці, всередині правильно побудованого речення, хоч би що воно виражало, було оплотом розуму. Висмикнуте з речення (...), воно подібне до рослини, висмикнутої із землі.»

«З того моменту, як ви сюди прийшли з вашими курсами, з вашими ідеями, з вашим вченням, з усім вашим вищим світом, для мене немає іншого виходу, як вистрелити собі в голову або втекти в Америку.»

«У кожного є місце, яке він любив у дитинстві. Це – рідний дім душі.»

«Істинну і єдину революцію представляє винахід, а насильницьке віднімання речей, зроблених іншими, – це лжереволюція.»

«По-перше, ми не так добре знаємо, що – погане, а що, напевно, добре. По-друге, єдине, що тягне за собою вбивство, це – вбивство ж. Вбивство ні для чого не потрібне. Шкода на нього часу та здоров'я людської душі. Цілком достатньо – будувати нове життя. Будувати наново, від самого початку, від самого ґрунту, від найчистіших підґрунтових вод, що глибоко протікають у землі.»

«Життя – це важкий урок, вивчити який неможливо. Його потрібно прожити.»

Марія Конопніцька (пол. Maria Konopnicka; 23. 05. 1842, Суwalkи – 08. 10. 1910, Львів) – польська письменниця, поетеса, літературний критик, публіцистка.

Дівоче прізвище – Василівська. Рано осиротіла. Дістала домашню освіту. Навчалася в приватних навчальних закладах (Варшава).

1862 р. вийшла заміж за Ярослава Конопніцького і жила в маєтку чоловіка Бронув. Сім'я була причетна до повстання Польщі проти Російської імперії 1863 року. Побоюючись переслідувань, Конопніцькі виїхали до Німеччини. У Бронув повернулися в 1865 р. після оголошення амністії. У 1872 р. Я. Конопніцький був змушений продати Бронув і переїхати з дружиною і шістьма дітьми в невеликий фільварок Гусин.

1877 р. Марія переїхала з дітьми до Варшави. Заробляла приватними уроками й літературною працею. З 1890 р. довго жила за

кордоном у зв'язку з хворобою однієї з дочок. У 1902 р. з нагоди 25-річчя творчої діяльності одержала в дар від польської нації невеликий маєток в Жарновце поблизу Кросна в Галичині, де поселилася.

Померла в санаторії у Львові. Початково похована на Личаківському цвинтарі.

Дебютувала у пресі віршем «W zimowym ranek» («Зимовим ранком», 1870). У 1876 публікує цикл віршів «W g 6 rachu» («У горах») в газеті «Tygodnik Ilustrowany». Цикл приніс Конопніцькій популярність, його високо оцінив Генрік Сенкевич.

Основна тема творчості Конопніцької – життя сільської й міської бідноти, проповідь служіння народу – звучить вже в першій її книзі віршів «Поезія» (т. 1, 1881). На фольклорних мотивах і поетиці засновані вірші збірки «Поезія» (т. 2, 1883; т. 3, 1886). У поезії 1890-х рр. посилюються патріотичні мотиви й тема туги по батьківщині (збірки віршів «Поезія», т. 4, 1896; «Лінії й звуки», 1897).

У епічній поемі «Pan Balcer w Brazylji» («Пан Бальцер у Бразилії», 1892 – 1906, повне видання 1910), що оповідає про долі польських селян-емігрантів, надала емігрантським поневірянням символічне значення муче-

ницького шляху народу, що знаходить зі стражданнями й боротьбою батьківщину.

До життя селянства, пізніше також і міського пролетаріату, до історії польського національно-визвольного руху зверталася у своїй новелістиці. Перші прозаїчні твори відносяться до 1882. Спочатку слідувала Болеславу Прусу, Генріку Сенкевичу, Елізі Ожешко. Перша збірка «Cztery nowele» («Чотири новели», 1888), за ним – збірки розповідей «Moї znajomi» («Мої знайомі», 1890), «Na drodze» («На дорозі», 1893), «Nowele» («Новели», 1897), «Ludzie i rzeczy» («Люди й речі», 1898), «Na normandzkim brzegu» («На Нормандському березі», 1904).

У 1884 – 1887 редагувала журнал для жінок «Swit» («Світ»).

Писала твори для дітей. Особливої популярності серед читачів, у тому числі українських, набула чарівна повість-казка для дітей «Про гномів і сирітку Марисю».

Про творчість М. Конопніцької писали І. Франко та Леся Українка. Твори письменниці українською мовою перекладали Павло Грабовський, Володимир Масляк, Максим Рильський, Дмитро Павличко, Лариса Андрієвська, Роман Лубківський, Марія Пригара, В. Струтинський, Анатолій Глушак, Ярослава Павлюк.

Марія Конопніцька

Письменники про Марію Конопніцьку

«Що за чудовий вірш надруковано в 29 номері «Ілюстрованого тижневика» під назвою «В горах»! Я почав читати його неприхильно, як і всі журнальні віршики, а закінчив з почуттям захоплення. Він звучить, як мазурка Шопена, його тональність чудова. Він – мов гірська луна. Під ним я побачив підпис: Марія Конопніцька. Я не знаю поетеси з таким прізвищем. Але у цієї пані чи панни справжній талант, що виблискує, як сонячний промінь, у кожному рядку її вірша.»

Генрік Сенкевич, «Ілюстрований тижневик» (1877 рік).

«Всі муки, що гноблять польського селянина на батьківщині, що з рідної землі женуть його в далеку чужину, а звіти назад у рідний край, всі надії і розчарування далекої, повної на усілякі пригоди подорожі, всі добрі і злі прикмети польського селянина задумала вона зібрати в цьому творі як у випуклому дзеркалі і показати в золотій оправі поезії.»

Іван Франко, Про поему «Пан Бальцер у Бразилії».

Цитати Марії Конопніцької

«Скарби – це все, що втратила і чим знехтувала людина: зникла за дарма хвилина – с сапфір; кинутий шматок хліба – блискучі перли; сила, яка не послужила на користь людям, – чисте золото. Якби люди не втрачали своїх скарбів, вони б розбагатіли. А так скарби йдуть у землю.»

«...в тривожному збентеженні думок починаєш відчувати: так, повне щастя не в тому, щоб мати чоловіка... Ти загинеш, якщо тільки зі всією енергією пробудженої душі не захопишся якоюсь ідеєю, далекою від твоїх буденних клопотів, як небо від землі, якщо не поставиш перед собою в думках високої мети...»

«Автор ніколи не повинен, на мою думку, піддаватися омані мильних бульок, які носяться в його уяві. Він повинен триматися тверезого реалізму, щоб у його межах використати щасливий дар – уміння бачити прекрасне у звичайних проявах щоденного життя.»

Королева детективу

Агата Мєрі Кларісса Крісті (англ. **Agatha Mary Clarissa Christie**), при народженні Міллер (15.09.1890 – 12.01.1976) – англійська письменниця. Належить до найвідоміших у світі авторів детективної прози і є однією з найбільш публікованих письменниць за всю історію людства. Книги Агати Крісті видані тиражем понад 2 мільярди екземплярів і перекладені більш ніж на 100 мов світу. В № 8 нашої газети (читайте на сайті газети «Світ-інфо») вміщена велика публікація про письменницю.

– Та кажу вам – це вона, жодних сумнівів!

Капітан Хейдок глянув на свого друга і зітхнув.

Не подобався йому впевнений і триумфуючий тон Еванса. Життя, проведене в морі, навчило старого капітана не лізти у справи, які його не стосуються. Його друг Еванс, колишній інспектор карного розшуку, мав іншу життєву філософію. «Діючи відповідно до отриманої інформації...» – ось що обрав він колись своїм девізом, а згодом досяг того, що почав знаходити інформацію сам. Інспектор Еванс був спритним і пильним поліцейським і чесно за службу своє просування по службі. Навіть тепер, коли він пішов у відставку та оселився у сільському котеджі, про який мріяв усе життя, професійний інстинкт не залишав його.

– Ніколи не забуваю обличчя, – повторив Еванс самовдоволено. – Місіс Ентоні, так, це напевно місіс Ентоні. Коли ви її представили як місіс Мерроуден, я одразу її впізнав.

Капітан Хейдок зніяковів. Мерроудені були його найближчими сусідами, крім самого Еванса, і ототожнення місіс Мерроуден із колишньої героїнею гучного процесу мучило його.

– Це було давно, – промимрив він трохи невпевнено.

– Дев'ять років тому, – сказав точний, як завжди, Еванс. – Дев'ять років та три місяці. Ви пам'ятаєте цю справу?

– Нечіто.

– Виявилось, що Ентоні вживав миш'як, – сказав Еванс, – тож її виправдали.

– А що були підстави для обвинувального вироку?

– Жодних підстав. Єдиний вирок, який можна було винести за ці докази. Все абсолютно правильно.

– Тоді все гаразд, – промовив Хейдок, – і я не бачу, про що нам турбуватися.

– А хто турбується?

– Я думав, ви.

– Зовсім ні.

– Справа закінчена, і нема чого до неї повертатися, – резюмував капітан. – Якщо у місіс Мерроуден був у житті період, коли їй так не пощастило, що її судили за звинуваченням у вбивстві та виправдали...

– Зазвичай те, що виправдали, не вважається невдачею, – вставив Еванс.

– Ви знаєте, що я маю на увазі, – роздратовано сказав капітан Хейдок. – Якщо нещасна леді пройшла через це болісне випробування, не наша справа знову витягувати все це на світ, чи не так? Еванс не відповів.

Хейдок дивився на свого друга.

– І що з цього?

– Нічого особливого. У моїй професії також є реакції – реакції на вбивство. Вони полягають у доданні фактів – із зважуванням та виділенням залишку, коли врахуєш можливість упередження та загальної неточності свідків. Але є ще одна реакція на вбивство – дуже точна, але досить небезпечна! Вбивця рідко обмежується одним злочинцем. Дайте йому час та відсутність підозр, і він зробить ще одне. Ви впіймали чоловіка – вбив він свою дружину чи ні? – а докази проти нього, можливо, не надто тяжкі. Заирніть у його минуле – якщо ви виявите, що він мав кілька дружин і що вони померли, скажімо...доволі загадково? Тоді ви знаєте! Я говорю не в юридичному сенсі, ви розумієте. Я говорю про моральну впевненість. А коли

хнувся з предметом своїх турбот, Джорджем Мерроуденом. Колишній професор хімії був маленьким чоловічком з мрійливим виразом обличчя, м'якими, приємними манерами і неухважний. Мерроуден впізнав Еванса і, дружньо вітаючи його, нахилився, щоб підняти листи, які він впустив під час зіткнення. Еванс теж нахилився і, будучи більш спритним, першим підняв їх, повернувши з вибаченнями власнику.

При цьому Еванс глянув на листи, і адреса на верхньому з них раптом знову пробудила його підозри. На конверті була назва відомої страхової фірми.

Рішення він ухвалив миттєво. Простодушний Джордж Мерроуден навряд чи усвідомив, як вийшло, що вони з колишнім інспектором ходять селом, а ще важче йому було б пояснити, як вийшло,

– Рішення, вам треба ухвалити рішення. Ви повинні бути обережними, дуже, дуже обережними. Якщо ви здійснили помилку – найменшу помилку.

– Так?

Ворожка затряслася. Інспектор Еванс знав, що все це нісенітниця, але це справило на нього враження.

– Попереджаю, вам не можна помилитися. Якщо помилитися, я бачу наслідки – смерть.

Дивно, страшенно дивно! Смерть. Тільки уявити, що вона випадково вгадала це!

– Якщо я зроблю помилку, то буде смерть? Так?

– Так.

– У такому разі, – промовив Еванс, підводячись на ноги і простягаючи півкрони, – я не повинен помилитися, га?

Говорив він досить безтурботно, але, виходячи з намету, рішуче стиснув зуби. Він глянув на постать свого друга Хейдока, що стояв на відстані. Звідси чекати на допомогу не доводилося. «Не втручатися, – було девізом Хейдока. А тут це не годилося.

Хейдок розмовляв із жінкою. Вона відійшла від нього і попрямувала у бік Еванса, і тут Еванс впізнав її – місіс Мерроуден. Підкоряючись раптовому пориву, він навмисно став так, що розминутися їм було неможливо.

Місіс Мерроуден була досить миловидною жінкою. Високе безтурботне чоло, красиві карі очі і спокійний вираз обличчя надавали їй вигляду італійської Мадонни, який вона послила, розділивши волосся посередині і закрутивши його над вухами. Голос у неї був глибокий, дещо сонний.

Вона посміхнулася Евансу досить привітно.

– Я подумав, чи це ви, місіс Ентоні, – я хотів сказати, місіс Мерроуден, – сказав він жваво.

Еванс навмисно припустився помилки, непомітно спостерігаючи за нею. Він побачив її очі, що розширилися, почув дихання, що почастішало. Але в очах у неї не було нерішучості. Вона дивилася на нього твердо та гордо.

– Я шукала свого чоловіка, – сказала вона спокійно. – Ви його не бачили?

– Востаннє я бачив його геть там.

Вони пішли пліч-о-пліч у бік, вказаний Евансом, тихо і мило говорячи дорогою. Інспектор відчував, що його замилування зростає. Що за жінка! Яке самовладання! Яка чудова витримка! Чудова жінка – і дуже небезпечна. Він відчував упевненість – дуже небезпечна.

Він все ще відчував сильну тривою, хоч і був задоволений своїм першим кроком. Він дав їй зрозуміти, що впізнав її. Це змусить її настоїжиться. Навряд чи вона наважиться на щось необачне. Питання у Мерроудені. Якби його можна було попередити.

Вони знайшли маленького чоловічка, що розгублено розглядав порцелянову ляльку, яка випала на його частку як приз за пенні. Його дружина запропонувала вирушити додому, і він охоче погодився. Місіс Мерроуден звернулася до інспектора.

– Може, ви повернетеся з нами і вип'єте у нас чашечку чаю, містер Еванс?

Чи була ледь вловима нотка викилику у її голосі? Еванс вирішив, що була.

– Дякую вам, місіс Мерроуден. З великим задоволенням.

Агата КРІСТІ

Нещасний випадок

– Слухайте, Евансе. Леді була невинна – ви самі щойно сказали.

– Я не казав, що вона невинна. Я сказав, що її виправдали.

– Це одне і теж.

– Не завжди.

Капітан Хейдок, який почав вивчати люльку об власний стілець, перервав це заняття і випростався з дуже стривоженим виглядом.

– Е-ге-ге, – промовив він. – Отож звідки вітер дме? Ви думаете, вона була винна?

– Я б так не сказав. Я просто не знаю. У Ентоні була звичка приймати миш'як. Готувала йому миш'як його дружина. Якоюсь помилково він прийняв дуже багато. Чи була це його помилка чи його дружини? Ніхто не міг сказати, і суддя цілком справедливо скористався привілеєм сусєів. Все це правильно, і я не знаходжу тут жодних промахів. Але водночас... мені хотілося б знати.

Капітан Хейдок знову зайнявся своєю люлькою.

– Слухайте мене хвилинку. Ця людина, Мерроуден, минулого вечора у своїй лабораторії займалася хімічними аналізами – ви пам'ятаєте...

– Так. Він згадував реакцію Маршу на миш'як. Сказав, що ви повинні все знати про це, мовляв, це по вашій частині, і захотів. Він би нізащо про це не говорив, якби хоч на хвилину уявив собі...

Еванс перебив його.

– Ви маєте на увазі, що він не сказав би про це, якби знав. Скільки років вони одружені – шість років, ви казали? Тримаю парі на будь-що, що він і не припускає, що його дружина – це колись сумнозвісна місіс Ентоні.

– І якщо він про це дізнається, то вже не від мене, – твердо промовив капітан Хейдок.

Еванс не звернув уваги і продовжував:

– Ви мене перебили. Після реакції Маршу Мерроуден нагрів речовину в пробірці, металевий залишок розчинив у воді, а потім осадив його, додавши нітрат срібла. Перевірка на хлорати. Проста проста маленька реакція. Але я випадково прочитав у книзі, що лежала розкрита на столі, наступні слова: H₂SO₄ розкладає хлорати з утворенням Cl₂O₄. При нагріванні відбувається сильний вибух, тому суміш слід зберігати охолодженою та використовувати лише у дуже малих кількостях.

знаєш, можна зайнятися пошуком доказів.

– Ну і що?

– Я переходжу до суті. Все гаразд, якщо є минуле, до якого можна заирнути. Але припустимо, ви впіймали вбивцю на його першому злочині. Тоді ця перевірка не дасть вам жодного результату. Підозрюваний виправданий, починає життя під іншим ім'ям. Повторить убивця злочин чи ні?

– Жахлива ідея.

– Ви все ще твердите, що це не наша справа?

– Так. У вас немає причин припускати про місіс Мерроуден щось крім того, що вона абсолютно невинна.

Колишній інспектор хвилину мовчав. Потім він повільно промовив:

– Я казав, що заглянули до її минулого і нічого не знайшли. Це не зовсім так. Був вітчим. Вісімнадцятирічної дівчиною вона полюбила якогось молодого чоловіка, і вітчим своєю владою не дав їм з'єднатися. Якоюсь вона та її вітчим вирушили на прогулянку вздовж досить небезпечного урвища. Стався нещасний випадок – вітчим підійшов надто близько до краю, край обвалився, він зірвався вниз і загинув.

– Ви не думаете...

– То був нещасний випадок. Нещасний випадок! Те, що Ентоні прийняв надто велику дозу миш'яку, – теж нещасний випадок. Її ніколи б не притягли до суду, якби не з'ясувалося, що був інший чоловік, він, між іншим, зник. Схоже, він не був задоволений, незважаючи на те, що був задоволений суддю. Кажу вам, Хейдок, коли справа стосується цієї жінки, я боюся ще одного... нещасного випадку!

Старий капітан знизав плечима.

– Ну, я не знаю, як ви маєте намір захиститися від цього.

– Я теж не знаю, – похмуро промовив Еванс.

– Я не торкався б цього, – сказав Хейдок. – Коли лізеш у справи інших людей, нічого доброго не виходить.

Але ця порада колишнього інспектора не порадувала. Він був людиною терплячою, але рішучою. Залишивши свого друга, він некапливо пішов селом, прокручуючи в голові можливість деяких дій, які могли б привести до успіху.

Зайшовши на пошту купити кілька марок, він буквально зіштов-

що розмова закрутилася навколо питань страхування життя.

Еванс добився свого без особливих зусиль. Мерроуден сам виклав йому, що тільки-но застрахував своє життя на ім'я дружини і запитав думку Еванса про страхову компанію, послугами якої він скористався.

– Я кілька разів нерозумно вклав гроші, – пояснив він. – В результаті мій дохід знизився. Якби щось зі мною трапилось, моя дружина залишилася б у дуже тяжкому становищі. Ця страховка все виправить.

– Вона не заперечувала проти цієї ідеї? – ненароком поцікавився Еванс. – Знаєте, деякі жінки заперечують. Вважають, що це не на добро.

– О, Маргарет дуже практична, – сказав Мерроуден, посміхаючись. – Зовсім не марновірна. Взагалі мені здається, що насправді ця ідея виходила від неї. Їй не подобалося, що я такий стурбований.

Еванс дізнався про все, що хотів. Незабаром він залишив свого супутника. Вуста його були похмуро стиснуті. Небіжчик Ентоні застрахував своє життя на ім'я дружини за кілька тижнів до смерті.

Звиклий покладатися на власну інтуїцію, Еванс анітрохи не сумнівався у своїх висновках. Інше питання, як діяти. Важливо було не зловити злочинця на місці злочину, а запобігти самому злочину, що було, звичайно, набагато важче.

Цілий день він був дуже задумливий. Після обіду на землі місцевого сквайру відбулося свято «Ліги підсніжника», і він вирушив туди. Не відмовляючи собі в задоволенні дістати приз за пенні, збити кокос і вгадати вагу свині, Еванс проробляв все це з тією самою відчуженістю в собі. Він навіть витратив півкрони на Зару, ворожку на кришталевій кулі. При цьому колишній інспектор трохи посміювався з себе, згадуючи власну боротьбу з ворожками у дні служби.

Він не надто прислухався до її монотонного, одноманітного бурмотіння, поки кінець фрази не привернув його увагу.

– ...і ви скоро – дуже скоро – будете залучені до справи, що стосується життя чи смерті – життя чи смерті однієї людини.

– А що таке? – спитав він різко.

Агата КРІСТІ

Нещасний випадок

9 Вони пішли в бік будинку, говорячи про милі повсякденні дрібниці. Світило сонце, віяв м'який вітерець, все навколо них було приємне і повсякденне.

– Покоївка на святі, – пояснила місіс Мерроуден, коли вони прийшли до чарівного старомодного котеджу. Вона пройшла до себе в кімнату, щоб взяти капелюшок, потім повернулася накрити стіл до чаю і закип'ятити чайник на маленькій срібній лампі. З полиці біля каміна вона зняла три маленькі піали та блюдця.

– У нас особливий китайський чай, – пояснила вона. – І ми завжди п'ємо його по-китайськи – з піал, а не з чашок.

Вона раптом замовкла, зазирнула в чашку і замінила її іншою, вигукнувши з досадою:

– Джордже, це просто неподобство! Ти знову брав ці піали.

– Вибач, любя, – промовив професор винно. – Вони такого зручного розміру. Ті, що я замовив, ще не прибули.

– Колись ти всіх нас отруїш, – сказала його дружина зі сміхом. – Мері знаходить їх у лабораторії і повертає сюди, при цьому ніколи не бере на себе працю вимити їх, якщо тільки в них немає чогось дуже помітного. Але ж ти недавно використовував одну з них для ціаністого калію. Джордже, це насправді жахливо небезпечно.

Мерроуден виглядав трохи роздратованим:

– Не діло Мері забирати щось із лабораторії. Вона не повинна там нічого чіпати.

– Але ж ми часто залишаємо там чашки після чаю. Звідки їй знати? Будь розсудливий, дорогий.

Професор пішов до себе в лабораторію, бурмочучи щось про себе, а місіс Мерроуден з усмішкою залила окропом чай і потушила вогонь у маленькій срібній лампі.

Еванс був спантеличений. Але все ж таки слабке світло в ньому заблищало. З тієї чи іншої причини місіс Мерроуден розкривала свої карти. Чи має статися «нещасний випадок»? Чи говорила вона про все це навмисне, щоб заздалегідь підготувати своє алібі? Так, коли одного разу «нещасний випадок» станеться, він буде змушений дати свідчення на її користь. Якщо так, то це безглуздо з її боку, бо до того...

Раптом у нього перехопило подих. Вона налила чай у три піали. Одну вона поставила перед ним, одну перед собою, а третю поставила на невеликий столик біля вогню поруч зі стільцем, де зазвичай сидів її чоловік, і коли вона ставила цю останню піалу на столик, легка дивна усмішка скривила їй губи. І ця усмішка відкрила все.

Він знав!

Чудова жінка – небезпечна жінка. Ніякого очікування, жодної підготовки. Цього дня – цього дня – з ним тут як свідком. Від цієї сміливості в нього перехопило подих.

Це було розумно, це було дуже розумно. Він нічого не зможе довести. Вона розраховувала на те, що він не підозрює, просто тому, що так швидко. Жінка блискавичних рішень та дій.

Він глибоко зітхнув і схилився вперед.

– Місіс Мерроуден, я людина з дивацтвами. Може, ви будете настільки добрі, що вибачите мені одне з них?

Вона зиркнула на нього запитливо, але без підозри.

Він підвівся, взяв піалу, що стоїть перед нею, і поставив її на маленький столик, а ту, що стояла там, приніс назад і поставив перед нею.

– Я хотів би бачити, як ви це п'єте.

Очі їх зустрілися. Її очі були твердими, непроникними. Фарба повільно відлила від її обличчя.

Місіс Мерроуден простягла руку, підняла чашку. Еванс затримав подих.

Припустимо, що з самого початку він припустився помилки.

Вона підняла піалу до губ – в останній момент, здригнувшись, нахилилася і швидко вилила чай у горщик з папороття. Потім випросталась і подивилася на нього зухвало.

Колишній інспектор зітхнув із полегшенням і знову сів.

– Ну? – сказала вона.

Голос її змінився, став крикливо глузливим, зухвалим.

Еванс відповів їй тверезо та спокійно.

– Ви дуже розумна жінка, місіс Мерроуден. Думаю, ви розумієте мене. Не повинно бути... повторення. Ви знаєте, що я маю на увазі?

– Я знаю, що ви маєте на увазі.

Її голос був рівним, позбавленим виразу. Він кивнув головою, задоволений. Вона була розумною жінкою і не хотіла, щоб її повисили.

– За ваше довге життя і довге життя вашого чоловіка, – сказав він багатозначно і підніс чай до вуст.

І тут його обличчя змінилося. Воно страшенно спотворилося, він спробував підвестися, крикнути, тіло його затверділо, обличчя стало червоним. Він упав назад, розкинувшись на стільці, тіло його здригалося конвульсіями.

Місіс Мерроуден нахилилася вперед, спостерігаючи за ним. Легка усмішка торкнулася її губ. Вона сказала йому дуже м'яко і ніжно: «Ви припустилися помилки, містере Еванс. Ви подумали, що я хочу вбити Джорджа. Як безглуздо з вашого боку – до чого ж нерозумно».

Вона посиділа ще з хвилину, дивлячись на мертву людину, третю людину, яка погрожує стати в неї на шляху і розлучити її з чоловіком, якого вона любила.

Її посмішка стала ширшою. Вона більше ніж будь-коли була схожа на Мадонну. Потім вона підвищила голос і покликкала.

– Джордже... Джордже... О! Іди ж сюди. Боюся, стався найжахливіший нещасний випадок. Бідний містер Еванс...

Гі де Мопассан (5.08.1850 – 6.07.1893) – видатний французький письменник, класик європейської і світової літератури. Його романи й оповідання вирізняються психологічною глибиною, естетичною досконалістю, за якими. Мопассан був і залишається одним з найбільш читаних і улюблених французьких авторів. Його повне ім'я – Анрі-Рене-Альберт-Гі де Мопассан.

Гі де МОПАССАН

Кропильник

Колись він мешкав у маленькій хатині при дорозі, як в'їжджати до села. Узнявши за жінку доньку тамтешнього фермера, він візникував, а що вони обоє завзято працювали, то наскладали трохи грошей. Та в них не було дітей, і це завдавало їм великого смутку. Нарешті народився син; вони назвали його Жаном і наввипередки пестили його, в усьому йому потураючи, і так його любили, що не могли без нього витримати й години. Коли сину було п'ять років, до того містечка прибули мандрівні акробати та й розіпнули на майдані мері свій балаган.

Забачивши їх, Жан утік з дому, і батько, добре нашукавшись, знайшов його серед дресированих кіз та собак, що робили всякі штуки. Хлопчик заливався сміхом на колінах у старого клоуна.

За три дні, сідаючи до обіду, візник і його дружина помітили, що сина немає в хаті. Вони обшукали весь садок, але не знайшли його, і батько вийшов на дорогу, гукаючи, що було духу: «Жане!» Звечоріло. Обрій повився імлою, і обриси предметів потопали в зловісній темній даліні. Три великі ялини, що стояли неподалік, здавалося, стогнали. Ніхто не озивався, але в повітрі наче розляглося чийсь ридання. Батько довго прислухався, йому причувалося, ніби хтось відгукється праворуч, то ліворуч, і він розгублено кидався в темряву, без упину волаючи: «Жане, Жане!»

Він шукав сина аж до світанку, і його крики лунали в мороці, лякаючи бродячих собак. Він був уражений нещастям, і часом йому здавалося, що божеволіє. Його жінка ревно проплакала цілісеньку ніч, сидючи на камені під дверима.

Їхній син так і не знайшовся.

Прибиті тяжким горем, вони дуже сумували і швидко старіли.

Зрештою продали свій будинок і вирушили на розшуки дитини.

Вони розпитували пастухів на пагорбах, мандрівних крамарів, селян по селах та міську владу. Та відтоді, як зник хлопчина, минуло багато часу, і ніхто нічого не знав про нього, ба він і сам, мабуть, забув уже своє ім'я та звідки він родом; вони плакали за сином, втративши найменшу надію знайти його.

Незабаром, проживши всі гроші, вони мусили найматися по-денно то в шинках, то на фермах, виконувати найтяжчу роботу, збирати недоїдки, спати на твердому, дрижати від холоду. А як вони ослабли від тяжкої праці, то їх перестали наймати, і їм довелося ходити з торбами. Сумні й невеселі, вони смиренно просили милостині в перехожих, благаючи кусника хліба в женціх, що обідали полудневої пори десь під деревом у полі, й мовчки жували, сівши на краю річка.

Одного разу шинкар, якому вони розповіли про свою долю, зауважив:

– Я знав колись одного чоловіка, в якого пропала донька; він розшукав її в Парижі.

І вони одразу вирушили до Парижа. Прибувши у велике місто, були вражені його величністю й велелюдністю. Їм здавалося, що хлопець має бути в цій юрбі людей, але вони не знали, з чого почати пошуки. Крім того, боялися, що його тепер не впізнають; адже минуло п'ятнадцять літ, як син зник.

Вони обходили всі майдани, всі вулиці, замішувалися в потоки людей, здаючись на ласку провидіння, сподіваючись на випадкову зустріч, на милосердя долі.

Часто брели наважання, тримаючись за руки, такі сумні та нещасливі, що їм подавали милостиню, навіть коли вони не просили.

Щонедалі вони стояли на паперті, вдвляючись у богомольців, що входили й виходили, – чи не відшукують в обличчях перехожих найменшу схожість із собою.

Не раз їм уже здавалося, що бачать сина, та ба, щоразу вони помилялися.

Особливо вчашали вони до одної церкви. На вході, біля чаші зі свяченою водою, сидів старий кропильник; вони з ним заприятіяли. Його життя було таке саме безталанне, і співчуття, що вони йому виявляли, зблизило їх. Вони навіть оселилися разом у вбогій комірчині на мансарді великого будинку, що стояв на околиці міста, де починалися поля. Візник часом заступав у церкві свого приятеля, коли той, було, занедужав.

Прийшла дуже холодна зима. Старий кропильник помер, і замість нього парафіяльний священник узяв візника, зглянувшись на його нещастя.

Відтоді він щоранку сідав на одне й те саме місце, на той самий стілець. На старій кам'яній колоні, до якої він прихилився, з'явився слід постійного дотику його спини. Він пильно розглядав усіх, хто входив до церкви, і нетерпляче, як той школяр, очікував неділі, бо цими днями в церкві було особливо людно.

Він дуже постарів; вогкість церковних стін підточувала його здоров'я, і надії згасали з дня на день.

Тепер він знав усіх, хто приходив на службу Божу: знав їхні звички, годину, коли вони приходили, розрізняв їхні кроки.

Його життя було таке вбоге на враження, що поява в храмі незнайомої особи була для кропильника цілою подією.

Якось прийшли дві жінки: одна була вже стара, друга – молода, очевидно, мати з донькою. Відразу за ними ввійшов чоловік. Він уклонився їм, виходячи з церкви, і коли вони покропилися свяченою водою, взяв старшу пані під руку.

«Це, напевно, наречений молоденької», – подумав старий.

До самого вечора він силкувався пригадати, де ж це міг уже бачити молодика, такого схожого на цього. Але той, котрого він пригадував, тепер мав бути вже в літах, бо кропильникові здавалося, що він знав

його дуже давно, ще замолоду.

Молодик почав учащати до церкви в супроводі обох жінок, а що ця невиразна, незбагненна й водночас безперечна подібність до когось не давала спокою старому кропильникові, то він покликав дружину на допомогу ослаблій пам'яті.

Одного вечора, коли вже сутеніло, всі троє ввійшли до церкви.

– Ну що, ти його знаєш? – запитав старий.

Схвилювана дружина й собі напружила пам'ять. І раптом вона тихенько сказала:

– Так-так... Лише волосся в нього темніше, він вищий на зріст, кремезніший і вбраний по-панському... І все-таки знаєш, батечку, він нагадує тебе замолоду.

Старий стрепенувся.

Це була правда: той молодик таки був подібний до нього, до його покійного брата і до батька, якого він пригадував ще молодим. Вони так хвилювалися, що не могли вимовити ні слова. Тим часом чоловік і обидві жінки показалися знову, збираючись вийти.

Молодик занурив пальці в кропильницю. І тоді кропильник, руки якого так тремтіли, що свячена вода лилася дощем на підлогу, крикнув:

– Жане?!

Молодик зупинився і глянув на нього. Старий повторив уже тихіше:

– Жане?

Обидві жінки дивилися на кропильника, нічого не розуміючи.

Тоді він повторив утретє, плачучи:

– Жане?

Молодик схилився до нього, його обличчя неначе освітлено спогади дитинства, і він відповів:

– Татко П'єр, матуся Жанна!

Він усе забув: і прізвище батьків, і де народився, але все ж таки пам'ятав ці імена, які колись стільки разів повторював: «Татко П'єр, матуся Жанна!» Він припав обличчям до колін старого. Плачучи, обіймав то батька, то матір, задихаючись від невимовної радості.

Обидві жінки теж заплакали, зрозумівши, що сталася така щаслива подія.

Потім усі вони пішли до сина, й він розповів, що з ним сталося.

Його викрали акробати. За три роки Жан побував у багатьох місцях. Потім трупа розпалася, й одна старенька пані, власниця замку, дала акробатам грошей, щоб вони залишили хлопчика в неї, бо він дуже їй сподобався. А що він був розумний, то його послали до школи, потім – у коледж; стара пані, не мавши дітей, відписала йому свій маєток. Він теж розшукував батьків, але не міг знайти, бо пам'ятав лише їхні імена: «татко П'єр, матуся Жанна». Тепер збирався одружитись і познайомив батьків зі своєю нареченою, дуже любою і гарною панною.

Старенькі, обіймаючи сина, розповідали йому про свої знегоди та страждання. Вони ще довго гомоніли цього вечора, не сміючи лягати, наче боялися проспати те щастя, яке від них так довго тікало.

Але вони взяли гору над перекірливою долею і були щасливі до самої смерті.

**Заслужений лікар України, за-
відуючий відділенням ендо-
протезування Чернігівської
міської лікарні № 2. Один із
провідних фахівців України
в цій царині медицини.
Пише прозу і вірші, в тому
числі поезії польською мо-
вою. Лауреат обласної літе-
ратурно-мистецької премії
імені Леоніда Глібова (2017 р.), встановленої у 2002
році літературною спілкою «Чернігів» та журналом
«Літературний Чернігів». В нашій газеті в номерах 1,
6 і 11 надруковані його оповідання з циклу «Історії
неповторного Подолу». Ось ще одне оповідання цього
циклу.**

Пиво – давній напій слов'ян-хліборобів. Пиво варили з ячменю і пшениці, а отже пиво могли варити тільки ті, хто займався землеробством. Відомо, що землеробство на планеті Земля існує біля десяти тисяч років. Важко сьогодні сказати, який народ перший почав обробляти землю, сіяти і збирати урожай, молоти зерно і пекти хліб, робити квас та варити пиво. Історія запевняє, що це були єгиптяни, бо наче вони перші оволоділи мистецтвом приготування ячмінного солоду, і їм це вміння передав бог Асіріс. Традиційна наука каже, що єгиптяни почали варити пиво 2600 років до нашої ери. Та є свідчення, що пиво знали також у Шумерській державі, за три тисячі років до нашої ери. Шумерське місто Вавилон на березі Євфрату досить відоме з багатьох причин. Та сьогодні мова піде не про його вежу, як символ сум'яття і безладу чи вавилонський полон євреїв, а про варіння там пива. Саме від Вавилону пиво поширилося на стародавню Персію і країни Урарту. До складу Урарту входили території Закавказзя, тому грузини, мабуть, дуже давно пізнали смак пива.

Урарту також мали тісні зв'язки зі скіфами, а ті, як відомо, у 90-ті роки шостого століття до нашої ери мігрували до Північного Причорномор'я. Можливо, у такий спосіб пиво і потрапило до давніх українців.

Але, можливо, все було по-іншому, бо знаходять все більше і більше підтверджень, що землеробство на землях, де з давніх-давен жили наші пращури, виникло раніше, ніж у давньому Єгипті.

Пивоваріння на Русі має давню традицію. Згадаймо напій «Перевар», який русичі варили з пива і меду. Про нього писали навіть у древніх Руських літописах. Російські літописи, якщо вірити в те, що вони насправді існували, про «Перевар» не згадують, а російський народ досі патріотично віддає перевагу бразі. Русичі, ще далеко до часів Віщого Олега та сина Рюрика – Ігоря, смакували «Перевар». А у часи Святослава та Володимира продавали його до Візантії та інших держав. Королева Франції Анна, дочка Ярослава Мудрого, теж долучилася до справи і навчила варити цей напій французів.

Отже ми вже дещо з'ясували, тому час повертатися до теми моєї чергової розповіді про Київський Поділ, який теж має

свою історію пивоваріння і, як завжди, цікаву завдяки населенню, що з давніх часів тут проживає. Якщо брати до уваги, що євреїв у 539 році до нашої ери полонили вавилоняни, які, як ми знаємо, на той час вже варили пиво, то можна зрозуміти, звідки у деяких представників цього народу взялося палке бажання долучитися до пивоваріння.

Саме цей факт заставив мене згадати про пивоварню Ріхтера на Подолі. З'явилася ця броварня на подільських теренах ще 1895 році. Але задля правди повідомлю, що броварню на вулиці Кирилівській збудува-

варили здебільшого в Україні, а після приєднання Прибалтійських держав – у Литві та Латвії. У Радянській Росії пиво можна було отримати хіба що в ресторані, а за Уралом пиво вважалося недосяжною розкішшю. Відомо, що великий попит породжує дефіцит, а дефіцит створює широкі можливості заробити на вирішенні цього питання. «Губить людей не пиво», стверджував В'ячеслав Невинний у радянському кінематографічному шедевр «Не може бути». Історія, про яку я прагну розповісти, мала місце у Києві на Подолі. Почалися Брежнєвські часи. Рівень життя у громадян Союзу трохи покращився, і на пиво, як у пролетарів, так і у представників «гнилої інтелігенції» вже вистачало грошей. Події розгорталися саме в колишній пивоварні Михайла Вільгельмовича Ріхтера, про яку я так детально розповідав.

До Києва, для вирішення питання закупівлі пива, як ворони перед зимою, з усього Союзу зліталися різнонаціональні агенти постачання з портфелями, набитими рублями різного номіналу. Ситуація під назвою «дефіцит» вимагала захоплення тих, хто міг вирішити питання додаткових квот безмежно бажаної слабоалкогольної продукції. В готелях Києва і особливо Подолу не вистачало місць,

тому вмело забирав максимум, знаючи, що можна залишити агенту суму, трохи більшу за потребу для повернення додому.

Поважних габаритів секретарка з невідповідним іменем Ляля, в залежності від цінності отриманого подарунку прибулого в приймальню, формувала чергу прохачів і навіть застосувала силу для наведення порядку. Саме вона поширювала чутки, що колишній власник пивоварні все ж був не німцем, а євреєм. Що директор справжній продовжувач роду Ріхтерів і володіє родинними рецептами варіння пива. Щодо запитання, звідки взялося «ман» в кінці прізвища Ріхтер, по секрету пояснювала, що це для того, аби директора не пов'язували з буржуями та німцями, котрі вчинили голокост.

Директор сьогодні прийшов злий і чимось стривожений. Звелів нікого до себе не пускати. Голосно заявив, що буде готуватися до звіту у райкомі партії. Звітів сам ніколи не писав та й до звіту було ще два місяці. Таку ситуацію Ляля Соломонівна у відчай називала відпусткою за свій рахунок. Вона погіршувала її настрій, і це відразу відчували відвідувачі.

Роздратований Михайло Маркович, міняючи сигарету за сигаретою, ходив кабінетом. Вчора його брат повідомив, що за

кі і вивозять з Радянського Союзу. Коли власник прибував у Австрію, гроші повертали з комісією дванадцять відсотків від суми, а спалені долари потім у Штатах анулювали. Як все просто.

– Мойша, нам треба «робити ноги», бо рано чи пізно тебе таки пов'яжуть, – сказала дружина, навмисно використавши кримінальний жаргон. Давно сам вирішив зробити це, але тоді, коли збере сто п'ятдесят тисяч доларів. І от, здавалося, удача прийшла. Сума, яка була потрібна, завітала до його кабінету в кашкеті з великим дашком. Ніс і мова також не викликали підозри. Цей стопроцентний кавказець запевнив, що заплатить п'ятдесят тисяч доларів за відправку до Грузії п'яти вагонів пива.

Директор не здивувався, знав, що у Грузії править мафія. Все так добре складалося, і от маєш облом. Клієнт, виявляється, з міліції. Думки, як викрутитися з цієї ситуації, не покидала голову. Виявляється, за ним вже пасуть, і питання тільки в часі, коли закриють мишоловку. Артеріальний тиск вчора підскочив аж до 180, довелося викликати швидку і пити таблетки. «Так можна заграти у ящик, і прощай Німеччина та омріяний «соціал», подумав у відчай.

Давно готувався до різних варіантів розвитку подій. Молодша мама сестра жила у Хайфі, не безкоштовно допомогла з оформленням документів на виїзд у Землю Обітовану. Документи вже місяць, як зареєструвала в Ізраїльському посольстві. Це була офіційна версія виїзду з Радянського Союзу. Так було потрібно для надійного захисту з боку влади Ізраїлю. Мав ще один хитрий аргумент для захисту. Придумав не сам, навчили. Зняв зі свого приватного будинку табличку з написом назви вулиці і номером будинку та причепив її на будинок, що від вибуху газу згорів біля Сирецького лісу. Зробив кілька фото різних ракурсів і передав їх сестрі. Тітка Фая написала заяву про те, що племінника переслідують за національною ознакою та спалили його будинок. Написала, але тримала до випадку, коли будуть потрібні вагомі аргументи і відчайдушні дії.

Розумів безвихідь ситуації, але вирішив йти ва-банк. Подібний шанс ніколи не повториться, і така сума зелених більше ніколи не прийде до нього. Кавказець повинен завтра прийти з заявленою сумою.

Звелів Лялі викликати водія і через чорний хід вийшов на вулицю. Не телефонував братові, аби не прослухали. Вийшов на Дорогожицькій. Звелів водієві повернутися за ним через півтори години і забрати біля входу на Лук'янівське кладовище. Якийсь час стояв, розглядаючи пам'ятник перед Бабиным Яром, важко зітхнув і попрямував на Оранжерейну, 7. Брат там займав посаду головного лікаря обласного бюро судово-медичної експертизи. Радіслав Якович відразу констатував, що ідея дурна і небезпечна, тому він не буде приймати участь у цій авантурі.

Володимир ФРИЗ

Пивоварня Ріхтера

3 циклу «Історії неповторного Подолу»

ли ще до Ріхтерів, у 1860 році. У 1879 році власником цієї садиби став купець другої гільдії, німець Вільгельм Якович Ріхтер, родом з Волині. Він замовив архітектору Володиміру Ніколаєву зробити реконструкцію старої броварні та на місці дерев'яних будов звести красиві споруди нової пивоварні. Так поруч гори Юрковиці на Подолі виросла красива будівля, а біля неї сорокаметровий двоярусний димар. Власником нової броварні став син Вільгельма, Михайло. Пізніше, вже у 1908 році, ним були зведені сушильні і солодовні. Пивзавод набув незвичного для таких підприємств вигляду. Він більше був схожий на оборонну фортецю, з очевидними ознаками давньоримської і ренесансної архітектури. Ця пивоварня продукувала за рік мільйон літрів пива, що свідчить про немалу популярність напою.

Інший син Вільгельма Ріхтера, якого звали Яків, теж мав броварню, але на Сирці. У цій броварні виробляли не тільки пиво але і шампанські вина.

З приходом до влади «гегемона», пивзаводи Ріхтерів були націоналізовані. Пивоварня Михайла Ріхтера стала Київським пивзаводом номер два, а броварня Якова перетворилася на завод шампанських вин, а потім на консервний завод. Пиво у населення Російської імперії, як і у радянських громадян, користувалося великим попитом. На теренах Радянського союзу пиво

особливо у літню пору. Річковий вокзал перетворювався тоді на різногоспосібний вулик, в якому ночували представники всіх народів Радянського союзу.

Для керівництва і особливо директора Київського пивзаводу номер два ці часи були благословенним періодом жнив чи медозбору. Особливо наполегливих людей, в крилатих кашкетах або тубетейках, неможливо було вигнати з приймальні директора, яка знаходилася на третьому поверсі адміністративного корпусу колишньої пивоварні Ріхтера. Високе розміщення кабінету мало свої переваги. У найвищій шестиповерховій частині споруди було тихіше, був ліфт, а ще звідти вели кілька виходів з можливістю переміщуватися по черхах та вийти на вулицю через кілька чорних ходів.

На пузатих обтягнутих дерматином дверях у позолоченій рамці гордо висіла невелика вивіска: «УКРПИЩЕПРОМ. КИЄВСКИЙ ПИВЗАВОД № 2 ГЕНЕРАЛЬНИЙ ДИРЕКТОР РИХТЕРМАН МИХАИЛ МАРКОВИЧ».

Відвідувачі відкривали ці двері, наче вхід до таємничої «сім'я», пивзаводи Ріхтерів були націоналізовані. Пивоварня Михайла Ріхтера стала Київським пивзаводом номер два, а броварня Якова перетворилася на завод шампанських вин, а потім на консервний завод. Пиво у населення Російської імперії, як і у радянських громадян, користувалося великим попитом. На теренах Радянського союзу пиво

пристойну суму отримав інформацію від поважних людей з міліції. Суть інформації шокувала Михайла Марковича, бо свідчила про те, що директору пивзаводу № 2 на Подолі готують «куклу» з міченими доларами. Купюри будуть справжні. Михайло Маркович давно мріяв про улов у зелених, бо потроху збирав цю всесильну валюту. Мав давній намір виїхати до Німеччини. В Ізраїльських кібуцах не збирався працювати і сміявся з тих лохів, котрі поїхали на «Землю Обітовану» важко працювати. Найбільше бажав потрапити на так званий «соціал» у Німеччину. При цьому майже комуністичному статусі, але де була відсутня норма – «по труду», не працюючи можна отримувати встановлену суму марок та жити у своє задоволення. Сума «соціалу» невелика, та при наявності своїх накопичень можна безбідно жити. Мав товариша, який вже рік живе у місті Дортмунді. Той для додаткового заробітку грав на акордеоні у підземному переході. Як вивезти долари з Радянського союзу – вже з'ясував, і раввин пообіцяв допомогти.

«Таки євреї – мудрий народ, – задоволено подумав. – Як все хитро придумали».

З Америки й Ізраїлю до Києва приїждять уповноважені від фінансових структур Америки. Вони таємно переписують номери купюр власника, а потім спалюють їх. Складені протоколи фотографують на мікроплів-

Володимир ФРИЗ

Пивоварня Ріхтера

3 циклу «Історії неповторного Подолу»

11 – Тоді дай мені надійну людину. Цей чоловік повинен прийти на велосипеді і чекає проти вікна мого кабінету о третій годині дня в спецівці робітників нашого заводу. Ось, я привіз. Коли викину зі свого вікна великий паунок, хай забірає його і швидко покидає територію пивзаводу. На нього ніхто не зверне увагу. А ти будь десь поруч і забери цей паунок. Заплати наперед, аби не було бажання його поцупити.

Брат почесав потилицю і нервово вимовив:

– Ну, Мойсею, ти або геній або психічно хворий. А може, і те і друге разом. Але я тобі допоможу. Більше того, приїду сам на УАЗі судмедекспертизи. Всередині буде велосипед. Машину залишу неподалік. Це все, брате, до завтра. Удачі нам.

Наступного дня Михайло Маркович запросив Лялю у музей пивзаводу, аби говорити без свідків і прослушок. Строго наказав:

– Коли прийде кавказець, зроби так, аби у приймальній нікого не було. Затримай рівно до третьої. Запевни, що його питання вирішене, п'ять вагонів сьогодні будуть завантажені пивом і вночі підуть на Горі. Віддаси накладні, але без адреси, підпису і печатки. Скажеш, що я заповню їх і завірю, коли заїде до мене у кабінет. Забереш у нього паунок і віддаси мені. Двері я відразу закрию на ключ. Скажеш, що я повинен перевірити, чи не фальшиві гроші, і тільки після цього запрошу його до кабінету. Коли почнетесь кіпіш, і «менти» запитують про паунок, вперто скажи, що ніякого пауночка не бачила. А через якийсь час наче пригадай, що кавказець підходив до вікна і щось викинув на вулицю. Я дам знак. Вікно хай буде відкрите. Зломи гілку герані, що стоїть під віконні. Все зрозуміла? За добре виконання моїх настанов отримаєш щоквартальні премії на весь поточний рік.

– О, шеф, тоді замість пива я поїду у Горі, – весело вигукнула Ляля і вийшла з кімнати музею.

Наступного дня все відбулося, як запланував директор. Коли до кабінету запросив кавказця, за ним відразу зайшли ще три чоловіки.

Режисер Станіславський був би приємно здивований, бо Михайло Маркович грав бездоганно. Спочатку накинувся на кавказця, грізно звинувачуючи в незаконних просябах, а далі

категорично заявив, що пиво на Горі не буде відправлено. Коли пінкерто-ни грубо зупинили актора з вимогою «Прекратіте спектакль», почався обшук.

Михайло Маркович здивовано запитав, що вони хочуть знайти, і що він готовий допомогти представникам правопорядку. Через дві години безрезультатного обшуку, з простукуванням підлоги та стін, відкопування плити та скрупульозним оглядом всіх полиць і шаф, мокрі і цілком деморалізовані служители правопорядку згадали про секретаршу. Мали вигляд пацієнтів «Павлівки», коли почули впевнену відповідь Лялі Соломонівни, що кавказець не давав їй жодного пакета. Директор голосно чхнув. Це був знак, і секретарша промовила:

– Дозвольте звернутися, товариші міліціонери. Я пригадала важливу деталь. Коли я шукала документи у шафі, цей громадянин кавказької зовнішності підходив до вікна і, як мені здавалося, щось викинув. Один із стражів порядку відразу схопив за руку кавказця, а двоє інших побігли у приймальню.

– Ось поглянь, Петрович, герань зламана, схоже на правду, – мовив один з них.

Наручники любовно обняли зап'ястя кавказця, і компанія пішла з приміщення. Кавказець від такого повороту подій втратив дар мови і здавалося, що ось-ось знепритомніє. Старший з оперативної групи що було сили приклався до зваблених перенісся зловмисника зі словами: «Сука кримінальна, решил нас перехитрити. Я взяв еті деньгі в банку под роспіску. Если не вернешь долари, не доживиш до суда».

Деморалізований чоловік, розуміючи ситуацію, в яку потрапив, не сперевався:

– Хорошо, начальник, позволиш мне позвонить директору Бесарабского рынка, он мой родственник. Деньги за два дня будут.

На другий день головний лікар обласного бюро судово-медичної експертизи, передаючи долари братові, стурбовано констатував:

– Мойсей, мусиш терміново залагати на дно і якскоріше рвати кігті, я з'ясував, хто цей тип. Боюся, що ти в один із днів можеш стати клієнтом моєї контори. І ще одне. Я не в долі і від гонорару відмовляюся. Щастя тобі, брате.

«Коли падає зірка, треба миттю встигнути задумати якесь бажання, і воно обов'язково збудеться». Чули про таке. Узагалі падають метеорити. Це вони так красиво креслять спалахами небо ясної ночі. Але не в цій суті. А в тім, що я якось ніколи не встигав задумати бажання. От і кажуть, що думка – найшвидша. Де там! Метеорит тільки «чирк» по небу, і нема й сліду. Тоді я придумав собі бажання з одного єдиного слова – на всі ночі й на всі метеорити. І, видно, на всі часи, бо це бажання того, що навряд чи збудеться.

На небі комета. З хитрою назвою, яку я ніяк не запам'ятаю, і з якимись фізико-хімічними даними, які, однак, – дурниця. І от зависла собі клята красуня на північному заході неба і дражнить розкішно-красивим хвостом. Вона, ця комета, вже прилітала. Рівно три тисячі років тому. Це за правління мудрого царя Соломона. Того, на персні якого було написано: «Все минає». Як він гарно помилявся, премудрий цар, і напевно знав, що помиляється. Не минає ніщо. Ані те, про що говорив сам Соломон у своїх притчах чи в написаній теж, кажуть, ним «Пісні пісень». Ні ось ця комета. Кажуть, їй сподобалася Земля і сподобалася швидкість. І наступного разу вона прилетить уже через дві тисячі років. Обов'язково дочекаємося. Це ж не так і багато. У півтора рази менше від часу минулого прильоту, від часів мудрого царя Соломона, котрий так мудро помилявся.

«Посади розсаду на останній фазі Місяця», – кажу своєму знайомому. «А коли це?» – запитує він. Тут до мене дійшло, що дев'яносто осіб зі ста рідко піднімають голову вище від підборіддя і майже ніхто з них не відповідає, у якій же фазі сьогодні Місяць. А між тим, ми маємо чудову нагоду кожні чотири тижні милуватися незрівнянною картиною повного Місяця на небі. Але для цього треба зробити одну дуже важливу й непросту річ – вийти увечері й постояти під цим прекрасним небом.

«Тату, що то за пташка?» – запитала мене донька на лісовій галявині. І мені стало так соромно, що, проживши на той час понад сорок років, знаючи бозна-що і чортзна-що, я досі не знав, що ж то за птаха, і мусив відповісти просто: «Пташка».

«Дивіться на життя крізь рожеві окуляри або хоч крізь ось таку рожеву занавіску», – виписала мені найкращий рецепт лікарка, до якої я забрів у пошуках якоїсь болячки.

«Життя гарне, та діватися нікуди» – весело крякнув мені, задимивши гігантською самокруткою, нестаріючий, неголений, мабуть,

ще з «до війни», дідуган на колгоспній фермі.

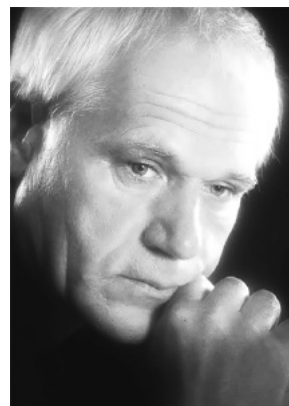
Дуже люблю збирати роботи народних майстрів: різьбу, глиняні вироби. Якось я побачив у гончарному ряду на міському базарі чудовий глиняний чайничок. Усе, як належить: носик, кришечка, ручка. І все – з глини. Я був у захваті, але тієї хвилини – без грошей. «Куплю завтра», вирішив я.

Назавтра чайничка вже не було. Як і за день, тиждень, два. Я, звісно, зайвий раз переконався, що все треба робити вчасно.

Якось підійшов до тітки і запитав, коли її дід випить новий чайничок. «Ніколи, – заплакала тітка. – Дід помер. Оце все, що зосталося з його робіт. Розпродую,

Петро АНТОНЕНКО

Наодинці зі світом

щоб зібрати щось на поминки. І не старий же ще був, усього 71 рік. Можна ще бжити...».

Я пригадав слова своєї 95-літньої бабусі: «Помирати завжди рано». То лише смерть приходить вчасно. А ми? Ми так багато з чим запізнюємося.

Коли мого сусіда запитували: «Ви інвалід? Інвалід чого?», він з викликом відповідав: «Я інвалід життя».

«Сеньйорито, я не можу запропонувати Вам руку і серце. Мої руки зв'язані, серце вмерло». Можливо, саме так романтично говорили десь комусь у якомусь XVII столітті?

Пісенний вернісаж (фестиваль, базар, шоу, гала-концерт). Одне з вражень: найкращим у голосі цієї співачки є її гарні ноги.

– У цій газеті є щось еротичне?

– Аякже. Дві сторінки телепрограм.

Востаннє я бачив цього чоловіка тверезим у тисяча дев'ятсот... дай, Боже, пам'яті, в якому ж це році?

Продавчиня вуличного лотка, повновида весела жіночка (вік за 30), звертається до обтіпаного мужичка (вік неозначений):

– Дядя Коля, а складіть мені вірша. Та такого, щоб – ух! А я вам огірка дам на закуску.

Дядя Коля трохі коміється, потім стає в позу Леніна і виголошує:

«На березі середі берьоз Любив я женщину до сльоз. Она щасливая была, Минь по морде раз дала».

Моя знайома з Одеси якось каже: «На базарі – два дурні: один – той, що продає, другий – той, що купує».

У магазині – покупець продавцеві: «Чого ви нервуєте? Я ж вибираю піджак, а не дружину».

– Мадам, чого ви штовхаетесь?

– Як чого? Це ж вам базар.

Дама з презирством каже про свого чоловіка: «Мамчин синок. Навіть зрадити мені не може без маминого дозволу».

Вигляд такий, що хочеться подати милостиню.

«Хитрий-хитрий – не чоловік, а м'який знак».

Людина – не свиня, до всього звикає.

Вихованість людини найкраще виявляється в тому, як вона зачиняє двері.

Коли ти в нудних і часто безпредметних роздумах – зроби так чи отак? – найкраще просто кинути монетку: яким боком упаде, отак, загадавши наперед, і зроби. Одна умова: не шкодувати за тим, що не випало, і знайти щось гарне в тому, що випаде.

Бажання іноді з'являються не за власним бажанням.

Бабуся. Настільки бідна, що, годуючи курей, стоїть на чатах – відганяє горобців. Проте, цілком доречно: мілі горобчики можуть об'їсти вуха і курям, і хазяйці.

Він був до того неуважним, що витирав ноги, не заходячи до приміщення, а виходячи з нього. Отак витер і пішов весняною сонячною вулицею, смішний, неуважний. Один з найщасливіших людей, яких я бачив у житті.

Один мій знайомий, ще в 1970-ті роки, мав цікавий промисел, з якого жив.

Щоранку вирушав гоминою автотрасою в бік міста. 10 кілометрів по одному узбіччю, 10 – назад по другому. Збирав у мішок порожні пляшки після вчорашніх випивок. Знав усі теплі кубельця, де збиралося на випивки райкогоспне начальство. Дядько завжди був у доброму гуморі та мав здоров'я. Усе-таки щодня – моціон завдовжки 20 кілометрів по свіжому повітрю. Та й знався в житті, окрім жінки, лише з однією халепою – приймальницею склопосуду, з котрою, втім, дружив.

Потім цей промисел у нього якось відмер. Чи пити стали менше, чи пляшки забира-

ли, чи здавати стало важче? Чи просто дядько постарів? Усе минає...

Вершина цивілізації, звичайно ж, – не польоти на Місяць і не комп'ютери п'ятого покоління. А кока-кола. Вчитайтеся, які складові, окрім засекречених, вказуються прямо на етикетці: аспартам, сунет, ортофосфорна кислота, бензонат натрію, діоксид вуглецю. Ну, як же такого не пити?

Виявляється, окрім зорової та слухової пам'яті, існує «нюхова пам'ять». Із самого дитинства зі мною – фантастично-земні пахощі свіжовисушеного сина з луку над Десною.

Фотографія однієї й тієї ж людини різних років: скажімо, у 5 років, 15, після 30-ти, 40-а. Нібито зовсім різні люди. Але щось таке наскрізь спільне, схоже. Може, погляд?

Допомогти не можна нікому, окрім самого себе, але, виявляється, це дивним чином допомагає людям, котрі довкола тебе.

Невже ми не здатні придумати щось таке неймовірне, у що варто було б повірити?

Деякі сні пам'ятають по багатьох роках. І все чомусь сні тихі, благосні.

Якщо, за Цвейгом, те, що минуло, – забуте, значить, те, що не забуто, – не минуло.

«Я не хочу, щоб тебе торкалися навіть поглядом».

Те, що трапиться, колись трапиться.

А таки ж у нас живе щось предковичне. Наснився сон: мчусь на дикому шаленому коні. Це був якийсь лет супроти гарячого холодно-свіжого вітру, і це було незрівнянно й навіть солодше, аніж літати у снах. Цього ж, мабуть, ніколи не було в моєму житті? Але це ж було в якомусь моєму не моєму житті? Переселення душ явно існує. Не як перевтілення в якусь іншу істоту, а як переселення душ з одного покоління в інше. Хто і коли мчав диким прекрасним степом? Якийсь мій предок у 50-му коліні, хтось у далекому предковичному степу?

Різдвяна казка. Мати в селі витопила піч. Лежимо з маленькою донькою на печі, гріємо спину, читаємо казки. Поруч муркотить наш кіт.

Ідемо за річку, на луг. Свіжий вітер, легенький сніжок. Збираємо сухі гілки, запалюємо вогнище. Гріємося з димком. Ідучи додому, придумую на ходу казку про те, що біля нашого вогника зараз збираються зайчики і гріють свої лапки. Поруч муркотить наш кіт.

Ідемо за річку, на луг. Свіжий вітер, легенький сніжок. Збираємо сухі гілки, запалюємо вогнище. Гріємося з димком. Ідучи додому, придумую на ходу казку про те, що біля нашого вогника зараз збираються зайчики і гріють свої лапки. Поруч муркотить наш кіт.

Різдво. Сніг. Вогник на лузі. Зайчики гріють лапки біля багаття.

Олександр ДЕКО

Олександр Аврамович Деко (23. 12. 1926, Чернігів – 03. 11. 2016, Ізраїль) – прозаїк, перекладач, літературознавець. Член Національної Спілки письменників України. Також був головою Спілки українських письменників Ізраїлю. Учасник Другої світової війни. Видавець і головний редактор літературного журналу «Соборність», який виходив в Україні, Німеччині та Ізраїлі. Ініціатор та упорядник перших календарів Чернігівщини (1997, 1998 та 1999 – 2000 роки), що їх випускало Чернігівське земляцтво у Києві. Автор книжок прози «Журливій заспів», «Солов'ї співають на світанні», «Сніг на червоних маках», «Кедойшім. Повесть-хроніка Шепетівського гетто», «Вибраного» у чотирьох томах та інших. Окремі його твори виходили, крім української, російською, словацькою мовами, на івриті, перекладав з білоруської та німецької мов.

Нагороджений орденом України «За заслуги» третього ступеня, почесною відзнакою НСПУ. Лауреат премій «Література проти геноциду народів», імені М. Коцюбинського, «Сад божественних пісень» імені Г. Сковороди, «Тріумф», імені В. Булаєнка, імені М. Вовчка, імені В. Підмогильного, на честь 60-річчя держави Ізраїль – за кращий літературний твір проти нацизму.

У пропонуваному уривку з його повісті «Солов'ї співають на світанні» йдеться про приїзд головного героя - відомого українського поета Віктора Забіли (1808 – 1869), автора текстів пісень «Гуде вітер вельми в полі», «Не щечечи, соловейку», з військової служби додому, його зустріч з Любою Білозерською, яка змінила назавжди Вікторову долю.

Віктор Забіла

* * *

Приїзд Віктора відсвяткували вдома. Тепер йому належить провідати родичів, сусідів із навколишніх сіл – зробити візити ввічливості. Так годиться. Та й самому хотілося побувати у тіток, дядьків, знайомих, хоч, власне, усі знайомства треба тільки налагоджувати. Бо було Віктору, як ішов служити, всього сімнадцять, а відтоді минуло вже предовгих шість літ.

– Мамо, – звернувся до матері, – чи не зміняєте мені Буяна на молодшого? Кінь мені служив вірно, був як рідний. Я і сумував, і радів разом з ним. Та постарів уже, довгих переходів не витримує, копита збиваються.

– Я й сама хотіла запропонувати тобі Орлика, – відповіла мати. – Ти його, мабуть, пам'ятаєш. Було тоді жеребчику два роки, коли ти йшов на службу.

Віктор побіг на конюшню, подивився на Орлика. Наказав конюху сідлати, а матері сказав:

– Зараз випробую Орлика. Провідаю Білозерських: Миколу Даниловича на Миколаєвім хуторі та Михайла Васильовича у Мотронівці...

Борзнянський повітовий суддя Микола Білозерський захоплювався українською старовиною і літературою. Тож охоче показував Віктору свою бібліотеку. Справами Віктора цікавився мало, ніби гість тільки й приїхав, щоб подивитися його зібрання.

– Ти вже чув про альма-матер? – несподівано спитав Микола Данилович.

– Нічого не чув. Та й де я міг чути, коли наш полк стоїть за тридев'ять земель від України?

– У вашій Ніжинській гімназії князя Безбородька прошуміли такі події, що й згадувати страшно, – мовив Білозерський.

– Які ж саме? Поставили нову п'єсу, на яку з'їхалися гості з усієї округи? – запитав Віктор.

– Нема вже де ставити. Закривають гімназію. Завівся в ній дух вільнодумства. Приїжджали із самого Петербурга розслідувати тамтешні справи. Коли б ти навчався й далі, можливо, і тебе зачепило б, як декого. Професора юридичних наук Білоусова відправили до міста, в якому народився, – у Київ, під нагляд поліції.

– Білоусова не було, коли я вчився у Ніжині. А в чому виявилось вільнодумство? – поцікавився Забіла.

– Ідеї його викладання збіглися з ідеями тих, хто виступив у грудні 1825-го на Сенатській площі. А Ландражина пам'ятаєш?

– Аякже, професор французької мови й словесності, усі ми його любили, – відповів Забіла. – Він нам читав «Марсельєзу» в оригіналі.

– «Марсельєзу» заборонено в Росії, а Ландражина відправили етапом на заслання у Вологодську губернію.

– Суворово, дуже суворо обійшлися, спохмурнівши, проказав Забіла. – Тому Ландражину було всього вісімнадцять років, коли він потрапив з наполеонівською армією до Росії. Був поранений, замерзав, залишився в нас, прийняв підданство і звався Іваном Яковичем, замість Жан-Жака. Полюбив наш край.

– Професора німецької мови і словесності Зінгера вислали з Росії. Професора Шапалінського, директора гімназії, вислали у Вятку. Мабуть, ще довго буде тягнутися ниточка і за деякими учнями. Тобі просто повезло, що подався до війська.

– Час покаже, кому повезло, – відповів Забіла. – І чому так ведеться? Адже в Ніжинській гімназії були й такі люди, котрі були байдужими до чужого горя, дбали тільки про себе. То, бач, їх не зачепило. Шкода професорів.

Настрій гостя зіпсувався. Він уже не слухав розповіді господаря про його колекцію старовини, був байдужим до унікальних експонатів, однак мусив підтримувати розмову, інакше в господаря складеться враження про нього, як про невиховану людину.

Тільки надвечір Віктор добувся до хутора Мотронівка. Прив'язав коня біля воріт. Тихо відчинив двері й переступив поріг.

Біля вікна сиділа дівчина з п'яльцями. Віктор привітався.

– Батьків удома немає, – повідомила вона. – А вам кого треба?

– Вас, чи то пак тебе.

– Мене? – дівчина зашарілася.

– Так. Адже ти – Люба?

– Люба. Звідки ви мене знаєте?

– Ти мене також знаєш. Я Віктор Забіла із Борзни. У відпустку приїхав.

– Ой лишенько, Віктор! Тільки тепер упізнала. Сідай, сідай, не стій біля порога.

– Ти теж змінилася. Зовсім дорослою стала. Скільки це тобі літ, Любо? – запитав Віктор.

– Сімнадцять.

– Я в сімнадцять був уже в полку.

– А чого ти не в драгунській формі?

– Хочеш побачити?

– Хочу.

– Завтра приїду драгуном. Навмисне для тебе вберуся. Батьки дозволять тобі погуляти зі мною?

– Дозволять. Я й сама піду.

– Ось ми й домовилися.

Сиділи довго. Вже Люба й лампу завітала. Менші діти прийшли гратися до світла, а батьків усе не було. Додому їхати не хотілося. За розмовами непомітно пролетів вечір.

Наступного дня Віктор приїхав знову. Гостеві були раді, бо не часто зимового дня у морози хтось вибирався до хутора.

Люба сиділа на тому ж місці, що й учора, тільки вбрана у нову вишивану блузку. З усього видно – сама вишивала і пишлася своєю роботою.

Віктор привітався з батьками, для гідності поговорили. Попили узвару. Його цікавила Люба. Запала йому дівчина в око. Поставив табуретку поруч, підсів. Мовчки дивився на руки та п'яльця. І помітив – пальці дрібно-дрібно дрижать: дівчина хвилювалася. Тоді випростався, подивився в очі, а там: немов іскри з сухих соснових дров. Збагнув: не тільки руки – вся дрижить від хвилювання.

Віктор почав їздити до Мотронівки часто. Сподобався Любиним батькам. Приймали його радо. З Любою ходили на прогулянки. Швидко минали дні. Їх усе менше залишалося з тих двадцяти восьми, відведених на відпустку. Повертатися на службу не хотілося. Віктор

домовився з Любою, що вона чекатиме його, що він подасть рапорта на відставку, приїде додому й вони одружаться. Сказав про це і батькам.

І вже тоді, коли почав збиратися в дорогу, раптово занедужав. Лихоманило, нестерпно боліла голова, тьмарилося в очах. Через два дні все тіло покрилося плямистим висипом.

Баба-шептуха визнала: віспа. Бути Віктору рябим.

Пролежав місяць, а коли підвівся, ледь не впав. Віспа забрала сили. На обличчі залишила рубці.

До 3 березня 1832 року пробув удома. Попрощатися з Любою не поїхав. Не міг з'явитися дівчині на очі в такому вигляді. Незважаючи на хворобу, поїхав до полку. З дому вибрався верхи на Орлику, потім прив'язував коня до карети. Через два тижні прибув до свого Київського драгунського, що тепер став гусарським, полку. Нова уніформа ще виразніше підкреслювала його спотворене обличчя. Відразу ж, як і обіцяв Любі, написав рапорт про звільнення з армії за сімейними обставинами. І почав чекати. Дівчину він полюбив навично. Коли б тільки Люба його ждала. Відомо ж бо: хто вірно любить, тому вистачить сили дочекатися.

Кілька місяців не показувався на люди. А потім не витримав самотності і пішов до циганського табору, що довго стояв за околицею. Знав на ймення багатьох таборян, серед них старого верховоду-цигана з розумними очима і круглою сивою бородою. Коли він прийшов уперше до них, старий глянув йому в очі й приязно всміхнувся. І всі зрозуміли, що офіцера прийнято за свою людину, з ним дозволено товаришувати.

А Віктор любив циганські танці. Вони полонили його темпераментом, самовіддачею, граційністю рухів. А ще він любив дітей. Саме їх найчастіше наділяв добрим словом, лагідною усмішкою, цукеркою, подарунком. Придивлявся до життя таборян. Молоді циганки вражали його своєю вродою.

Табір зник раптово, за одну ніч, і єдиним другом для вразливого офіцера став Орлик. Він щодня нагадував Україну, домілку. До коня говорив рідною мовою, ділився тугою за Любою. І так хотілося додому, хотілося постійно, нестримно!

– Чекаємо? – запитав у Орлика. – Тільки б швидше минав час!..

1833-й здався довжелезним, наче в нього вклалося три роки одразу. Аж у січні наступного прийшов наказ «височайшої його імператорської величності» про звільнення Віктора, Миколаєвогo сина, Забіли од військової служби з 25 січня 1834 року.

Негайно вирушив додому, на Україну. Дістався до Києва.

Після різдвяних морозів небо вкрилося важкими хмарами, повалив сніг, білим пухким шаром укрит Дніпро. Заїжджати на Київську поштову станцію не захотів. Верхи хоч і холодно, зате надійно, до того ж це – додому. А там на нього чекає Люба. Попрощався з золотими банями соборів, що височіли на київських кручах, вклонився столиці Давньої Русі і поспішив на Борзну...

Художник Сергій Шишко

Сергій Федорович Шишко, відомий майстер пейзажу та натюрморту, народився 25 червня 1911-го в сім'ї ветеринарного лікаря в Носівці на Чернігівщині. Згодом родина переїхала в Ніжин, де й пройшли його дитячі та юнацькі роки. У місцевій семирічній школі отримав перші уроки художника П. Лапи, які визначили подальший життєвий шлях. У Ніжині деякий час працював учителем малювання, одружився, тут народилася дочка Валентина, тому завжди з теплотою згадував про місто.

Надалі навчався в класі Федора Кричевського в Київському художньому інституті, закінчив Інститут живопису, скульптури та архітектури Всеросійської академії мистецтв у Ленінграді.

Малював пейзажі та краєвиди Ніжина, Києва, Карпат, Криму, шевченківських місць, портрети і натюрморти. «Для мене пейзаж – це засіб пізнання світу, естетичного багатства навколишнього», – пояснював художник.

Роботи Сергія Шишка експонувалися на виставках у СРСР та за кордоном, представлені в багатьох музеях – Національному художньому музеї України, художніх музеях Чернігова, Сум, Києва, Одеси, Сімферополя.

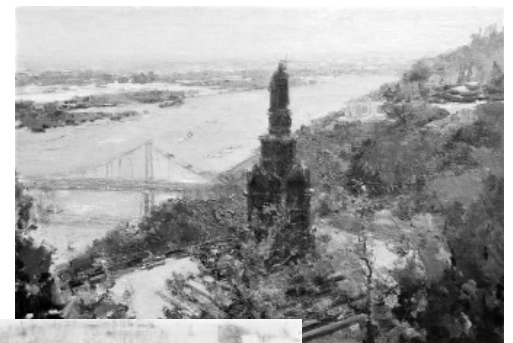
З 1944-го мешкав у Києві, у невеликій двокімнатній квартирі. Саме зображення міста й стали головним здобутком творчого життя Сергія Федоровича: київські парки й сквери, вулиці, Хрещатик, Дніпро, Поділ, Русанівка, зруйновані храми. У 1982-му за серію «Київська сюїта» (понад 100 картин і етюдів) отримав Державну премію України імені Т. Г. Шевченка.

Ніжинка Ольга Пономар так описувала першу зустріч із митцем: «Відкрив двері худорлявий, усміхнений чоловік із сяючими очима й елегантною виправкою. Мене трохи збентежив дисонанс – на голові у нього був фетровий берет. Він помітив мій погляд й одразу пояснив, що з беретом ніколи не розлучається, навіть на відкритті виставок... У передпокої вздовж стіни стояли дві шафи з книгами, а на полицях – дуже багато глиняних іграшок-«коників», які він колекціонував».

Понад 30 власних картин художник подарував Ніжинському державному університету імені М. Гоголя, де митцеві присвячений один із залів картинної галереї.

Помер 26 квітня 1997-го в Києві, похований на Байковому кладовищі. На честь Сергія Шишка названо вулицю в Києві.

Сергій ГОРОБЕЦЬ
Український інститут національної пам'яті
Чернігів

Сергій Шишко.
Володимирська
гірка. 1957.

Автопортрет.
1977.

Свідчення про людину і про час

Мемуарна книжка Олександра Шугая «Ліна Костенко: Я все, що я люблю...»

Олександр Шугай – есеїст, письменник, дослідник, відомий, мабуть, насамперед дослідженнями життя і творчості Івана Багряного. Цього ж разу він опублікував у видавництві «Дніпро» книжку, в центрі якої – історія співпраці з Ліною Костенко під час роботи над її поетичною збіркою «Неповторність» 1980 року. Шугай був редактором видання – і ця історія постала головним сюжетом книжки «Я все, що я люблю...».

Боротьба проти кількох «фільтрів» радянської цензури

Текст «роману без брехні», як означив свій твір сам автор, структурно збудовано у формі щоденника кінця сімдесятих і початку вісімдесятих років з усілякими відступами. Це, звісно, зручна модель для викладу мемуарних матеріалів – вона дозволяє «лінійний» переказ подій і вражень поєднати з комен-

тарями пост-фактум, а також із принагідними поверненнями та покликаннями до попередніх чи пізніших дописів.

Магістральний мотив книжки, як уже сказано, – робота Олександра Шугая над редагуванням збірки Ліни Костенко «Неповторність», і то здебільшого не мовно-стилістичні чи композиційні нюанси (хоча й вони теж), але боротьба проти кількох «фільтрів» радянської цензури, а часто й боротьба за те, щоб книжка взагалі побачила світ. Це була досить драматична битва – з відстоюванням і відсіюванням окремих віршів, із походами до начальства, дипломатичним листуванням, візитами до Головліту (офіційного цензурного органу) тощо.

Але цим «Я все, що я люблю» не вичерпується. Важливо і цікаво, що Олександр Шугай створює свою версію портрету епохи пізнього застою. Його свідчення стосуються якоюсь мірою загально-політичних тенденцій, культурних подій, а, напевно, більше – суспільної обстановки, побуту (від будівництва нових житлових мікрорайонів до обстановки в поліклініках, у чергах, в інтелігентних компаніях), вражень від буденних реалій у Києві та в глибинці Радянської України. Наприклад, автор фіксує колоритний момент – моду

чіпляти портрети Сталіна на скло автомобілів, причому зауважує його в Ромнах Сумської області.

Портрети сучасників і оповідь про себе

Утворюються в процесі читання книжки й портрети сучасників. Зрозуміло, що головні герої тут – сам автор і Ліна Костенко. Поміж рис Ліни Костенко Олександр Шугай, мабуть, найбільше окреслив її рішучість, поєднану з добротою (багато сказано й про її творчість). Виразно і доброзичливо змальовує він і чоловіка поетки, Василя Цвіркунова. Поза тим чимало написано про інших літературних і навколелітературних діячів, з якими Олександр Шугай мав нагоду перетинатися в редакціях, на різноманітних заходах тощо. Це і Григорій Тютюнник, і Валерій Шевчук, і Василь Герасим'юк, і багато інших. Часом Шугай дає героям своїх мемуарів досить гострі характеристики. Це стосується не лише очікуваних у такому контексті людей, причетних до цензури і цькування української літератури, а й до декотрих письменників. «Я все, що я люблю» – це ще й чергова в сучасному українському гуманітарному дискурсі спроба дослідити феномен співпраці письменників

із владою та розмаїття наслідків такої співпраці.

Нарешті, в «романі без брехні» мемуарно домінують, є оповідь про себе. Щоденникові записи та коментарі до них показують досить інтимні подробиці життя автора на кшталт процесу виховання дочок чи стосунків з дружиною, матір'ю, батьком та іншими близькими. Важливий тут і сюжет про власну художню творчість – як Олександр Шугай працює над своїми текстами, радиться про них із колегами, шукає способу опублікувати, прагне вдосконалити письмо та внутрішньо емансипуватися від

не дуже сприятливої атмосфери. Наприкінці періоду, охопленого мемуарами, в нього таки виходить друком книжка «По стерні босоніж» із однойменною повістю та низкою новел. Побачила світ і фундаментальна антологія «Аполлонова лють», створена в співпраці з Валерієм Шевчуком і Василем Яременком...

Мемуарна книжка Олександра Шугая пристрасна, патетична, ретельна, образна, риторична й індивідуальна (в цього автора взагалі дуже впізнаваний стиль). Я впевнений, що всі читачі, як ті, хто «резонуватимуть» зі стилем, манерою і поглядами письменника, так і ті, кому він виявиться не надто близьким, зійдуться в одному: «Я все, що я люблю...» – важливий історичний документ, свідчення про час і про людину. І особливо істотно тут те, що автор сконцентрувався саме на межі сімдесятих-вісімдесятих років, не найвдачнійшому та не найзручнішому для спогадів періоді.

Олег КОЦАРЕВ
«День». 09.04.2020 р.

Від редакції. Торік книжка вийшла і другим, доповненим виданням і поширюється Українським інститутом книги по бібліотеках. Ці книги є в обласній і Чернігівській міській бібліотеках.

«Барани пафосу – вперед!»

Як чернігівський поет Дмитро Іванов запобіг гучному політично-літературному скандалу

У книжці Олександра Шугая «Ліна Костенко: Я все, що я люблю...», про яку йдеться на цій сторінці, окрім інших цікавих епізодів літературного життя 70 – 80 років, описаний і такий.

Наближався черговий з'їзд комсомолу України. Видавництво ЦК ЛКСМУ «Молодь», де О. Шугай працював редактором відділу поезії, мало видати до з'їзду книжку поезій про комсомол. Її, зокрема, планувалося вручити кожному делегатові з'їзду. А загалом тираж запланували у 16 тисяч, тобто й для продажу, на бібліотеки.

Книжка готувалася зручного кишенькового формату, але доволі об'ємна – 340 сторінок. Обкладинка – тверда, на першій сторінці обкладинки – бадьоре фото комсомольців, два хлопці і дівчина, обличчя великим планом, на тлі Красної площі і Московського Кремля.

Назва книжки була така: «Комсомоле, доле моя».

Це був рядок з присвяченого комсомолові вірша відомого поета, лауреата Державної премії СРСР Бориса Олійника. Цим віршем і відкривалася книжка, в ньому були такі рядки: «Не лякаюсь бронзи деклараций, барабани пафосу – вперед!»

Ну, а далі йшли не менш пафосні вірші багатьох українських поетів, присвячені ленінському комсомолу, цьому молодіжному заgonу комсомолу.

І ось завершується редакційний процес. Тираж видруковано на книжковій фабриці «Жовтень» Держкомвидаву. У видавництво «Молодь» надійшли перші так звані сигнальні примірники книжки

– глянути на неї перед випуском «у світ».

Звичайно ж, вся друкована продукція проходила в радянські часи сувору цензуру. Цим займався так званий, за скороченою назвою, Головліт, тобто Головне управління охорони державних таємниць у друкованій продукції. Цензурували періодичні видання – газети, журнали, також брошури, книжки. Матеріали газет, які виходили, як правило, кілька разів на тиждень, на попередню цензуру не передавалися, це було й практично неможливо, перевірити такий масив текстів, адже преса мала виходити оперативно. Журнали, які виходили один раз на місяць, ще можна було процензувати попередньо.

А взагалі ж, цензура в періодиці була покладена на видавців, редакторів видань. Потім ті ж газети, що вже вийшли у світ, обов'язково подавалися у обласні управління Головліту, де цензури пильно перевіряли опубліковане, вишукуючи можливі «огріхи» з точки зору цензури, тобто те, що вважалося державною таємницею. Періодично цензор приїздив у редакцію газети, робив огляд цього видання, вказував на «огріхи», застерігав від нових. «Огріхи» політичного плану, тобто те, що не узгоджувалося з державною комуністичною ідеологією, фіксували партійні органи, які робили відповідні висновки.

А щодо книжок, то вони виходили винятково після цензури. Тут поспішати було нікуди, адже книжка видавалася не один місяць чи й рік. І лише перевіреним, часто й відредагованим цензурою рукопис до-

зволявся для видання, тут уже не можна було змінити жодної літери.

Звичайно ж, пройшла цензуру і ця книжка віршів про комсомол. Пройшла всі редакційні етапи у видавництві, починаючи з редагування віршів, коли авторам часто пропонувалося «пом'якшити» той чи інший рядок. Звичайно ж, книжка, ще на стадії рукопису і верстки, пройшла коректуру, тобто була старанно вичитана коректорами.

І ось він – сигнальний примірник. Останнє вичитування, остання перевірка – і можна книжку в маси, до читача. Вичитали, перевірили. Книжку вже потримав у руках і редактор Олександр Шугай, який безпосередньо відповідав у видавництві за її випуск. І раптом...

Того дня у видавництві був досить уже відомий чернігівський поет Дмитро Іванов. Згодом – лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка, вищої творчої відзнаки країни. Також Дмитро Йосипович в подальшому – багаторічний, і по сьогодні, редактор найтиражнішої газети області «Гарт», до цього – газети Чернігівського обкомкомсомолу, під назвою «Комсомольський гарт».

Дмитро Іванов попросив подивитися готову книжку про комсомол, у якій був розміщений і його вірш. І яке ж було його здивування, коли у вірші Бориса Олійника, до речі, «хрещеного батька» Дмитра Іванова в літературі, котрий благословив молодого поета на подальшу творчість, чернігівський поет побачив кричущий «ляп». У вірші, яким відкривався збірник, рядок з якого дав йому назву! У цитованому вище рядку, замість «Барабани па-

фосу – вперед!» було надруковано «Барани пафосу – вперед!». Саме так, «БАРАНИ», замість «барабани».

Як таке могли пройти через сито редагування, коректури?! Але таке буває, особливо в газетній практиці. Не одна і не дві людини вичитують такий-то текст, нічого особливого не бачать, і раптом хтось інший «свіжим оком» бачить кричущу помилку.

Дмитро Іванов негайно показав помилку видавцям з редакції поезії. Всі були просто приголомшені, у тому числі і редактор видання Олександр Шугай. Це була не просто якась нейтральна помилка, це була ПОЛІТИЧНА помилка. Замість «барабанів пафосу», під якими автор розумів патетику комуністичних ідей, з'являються «барани», живі істоти, якими уже ніяк не назвеш ідеї, але які, за логікою, стосуються уже носіїв цих ідей – комсомольців, вірних підручних компартії. І їх зневажливо названо «баранами», яких вірш закликає йти «вперед».

Розбиратися, як могло таке трапитися, було ніколи, цим мали зайнятися пізніше. Зараз постало питання, як бути? Адрже за день-два книжку мали вручати делегатам республіканського з'їзду комсомолу.

Зроблено було ось як. Книжкова фабрика «Жовтень», де видавалася книжка, терміново передрукувала аркуш книжки, на одній зі сторінок якого був цей вірш. Звісно, вже у правильному варіанті і тим же тиражем у 16 тисяч. Далі треба було «препарувати» всі 16 тисяч видрукованих книжок. З них акуратно вирізали аркуш з крамольним рядком, а на його місце вклеїли пере-

друкований аркуш. Робота кипіла затято й натхненно. І все було готове вчасно, книжку урочисто роздали делегатам з'їзду. Хоч, звісно, пильне око могло помітити вставлений аркуш, але скоріше сприйняло це, як якусь «технологію» друку. І це дрібниці, порівняно з тим не просто літературним, а політичним скандалом, який у світ, під з'їзд комсомолу (!) вийшла ця книжка з «баранами».

Олександр Шугай у тій своїй книжці про Ліну Костенко коротко згадав і про з'ясування цієї «ляпи». Власне, великого розслідування не було, «грішили» на чисто механічну помилку, допущену друкаркою видавництва при передрукуванні. Не дуже перепало і коректорам та редакторам. Скоріше всього, не хотілося піднімати великого скандалу, тим паче, що врешті все завершилося благополучно.

Хоча якби це були вже не тихі часи «застою», а більш суворі раніші, то, мабуть, висновки були б значно серйозніші. Але в описуванні тихі часи без якоїсь суворості реакції могли залишитися і такі «ляпи» в публікаціях газет, як «Брехнев» замість «Брежнев», «комізм», замість «комунізм».

Шугай згадає у книжці мемуарів і такий цікавий факт. «Крамольні» примірники книжки, з помилкою, оті «сигнальні», мали бути знищені. Але хтось з видавництва ризикнув зберегти примірник (може, зберігся й не один) і передав його авторові, Борису Олійнику. Як він на це зреагував – не відомо. Втім, Борис Ілліч був людиною з гумором.

Петро АНТОНЕНКО

Фільми, які допоможуть зрозуміти Польщу

Польський кінематограф від самого початку намагався зрозуміти Польщу та її культуру, історичні труднощі, поразки та перемоги. Намагання поляків розібратися у минулому країни набуло особливого значення після Другої світової війни, яка ледь не знищила країну та її народ. У період комуністичної диктатури кіно стало однією з небагатьох царин, де була можлива дискусія – і про ХХ сторіччя, і про всю тисячолітню польську історію. Розповідаємо про кілька фільмів, які допоможуть глибше пізнати польську історію.

«Потоп» (1974)

Екранізація однієї з частин «Трилогії» Нобелівського лауреата Генрика Сенкевича – національної біблії поляків ХІХ сторіччя, яку читала чи не кожна дитина. Це гігантська історична фреска: тривалість картини – майже п'ять годин. Зняв її Єжи Гофман – випускник московського ВДІКу (Всесоюзний державний інститут кінематографії. Ред.), видатний режисер і, до речі, батько однієї із засновниць компанії Apple Джоанни Гофман.

Цей фільм, номінований свого часу на «Оскар», – либонь, одна з найкращих історичних картин польського кінематографа.

Масштабне знімання проходило в Польщі й на колишніх теренах Речі Посполитої, що належали тоді радянським Білорусі та Україні.

Даніель Ольбрихський і Малгожата Браунк у головних ролях фільму «Потоп»

Стрічка передає атмосферу часів шведського нашествия на польсько-литовську державу (ХVII століття). «Потоп» – один із небагатьох фільмів, де вдалося чудово розкрити польську культуру, яка була чи не найцікавішим явищем свого часу і від якої до другої половини ХХ сторіччя великою мірою не лишилося й сліду. Додамо до цього ще потужні батальні сцени й одну з найкрасивіших любовних історій кінематографа – кохання головних героїв Анджея Кмитиці та Оленьки.

«Хрестоносці» (1960)

Перший польський блокбастер, знятий Александром Фордом, основоположником повоєнного польського кіно. «Хрестоносці» – це також екранізація популярного роману Генрика Сенкевича, в якому змальовано боротьбу поляків із рицарями Тевтонського ордену та битву під Грюнвальдом 1410 року, що поклала кінець впливу загарбників.

Хрестоносці – негативні персонажі польської історії, символічні пращери гитлерівської Німеччини, відповідальної за злочини останньої війни.

Комуністична пропаганда, одержима ідеєю нагадати про цей факт і використати його у власних цілях, виділила на створення картини величезні кошти.

Це перший соціалістичний фільм, знятий на півку «Кодак», яку раз на декілька днів проявляли у Парижі. А сцена самої Грюнвальдської битви – взірць батального кіно високого класу. Фрагменти фільму пізніше використовувалися у комедійному серіалі Бі-Бі-Сі «Летючий цирк Монті Пайтона». На екранах кінотеатрів фільм уже переглянуло понад 40 млн людей.

«Земля обітована» (1975)

Перший фільм Анджея Вайди у нашому переліку. І знову першоджерелом став твір польського нобелівського лауреата – цього разу Владислава Реймонта – в якому розповідається вже про іншу Польщу, захоплену, розділену між Росією, Німеччиною та

Австрією. Дія картини відбувається в одному з головних промислових центрів Російської імперії, в Лодзі, де троє друзів – поляк, єврей і німець – відкривають фабрику.

Однак класові відмінності стають сильнішими за національні. Багаті безжалюдно експлуатують робітників. Лодзь – це не лише прекрасні палаци і будинки, а й бідняцькі нетрі, оточені стічними канавами; не лише можливість швидко розбагатіти, а й самогубства банкрутів. На початку ХХ сторіччя Лодзь – це маленьке містечко, а вже через кілька десятиліть років – друге за розміром місто Польщі, промисловий центр, що не поступався Манчестеру.

Індустріалізація, яка потягла за собою розквіт капіталізму, а потім і соціалізму, як бачимо, була присутня і на польських землях, причім у досить радикальній формі.

Фільм Вайди вважається одним із найдосконаліших кінематографічних втілень тієї епохи і класикою світового кіно.

«Допит» (1981)

Сталінізм прийшов у Польщу на багнетах Червоної армії. Після шести років війни Польща знову втратила свободу, і часто про цей факт не знають на схід від її кордонів.

Жертвами сталінізму ставали звичайні люди, проте кінематографісти протягом тривалого часу не мали права порушувати цю тему. Лише революція «Солідарності» у 1980 – 1981 роках дала таку можливість, однак ненадовго. Цим шансом скористався Ришард Бугайський, знявши фільм «Допит» – біографічну історію про звичайну танцівницю Антоніну Дзівіш, котра потрапила в жорна системи. Проїшовши через фізичні й психічні тортури та знущання, жінка не піддалася й проявила волю до боротьби.

У головній ролі – Кристина Янда. Останні кадри фільму знімали вже в нових умовах, коли в Польщі вводили воєнний стан. Стрічку могли знищити, але вона чудом вціліла. Проте прем'єра відбулася лише 1989 року.

Роль Янди, за яку акторка отримала Золоту пальмову гілку в Каннах, вважається одним із найсильніших образів жертв сталінізму у світовому кінематографі.

«Катинь» (2007)

Один із останніх фільмів Анджея Вайди розкриває Катинський злочин, про який довгі роки мовчали або ж обманювали – масове вбивство польських офіцерів у Катині (радянським режимом у 1940 р. – Ред.). Під час подібної розправи (у Харкові) розстріляли батька режисера. У своєму фільмі Вайда показав не лише сам злочин, а й трагічні долі сімей загиблих, історію комуністичної й гитлерівської брехні, а також пропаганди, яка вже після війни перекладала відповідальність радянської держави на німців.

Сильні враження від фільму підсилює музика Кшиштофа Пендерецького та реалістичні сцени катинських розстрілів.

Зважаючи на великий авторитет Анджея Вайди, навіть путінська пропаганда не змогла обійти увагою цей фільм.

Його показали на російському телебаченні 10 квітня 2010 року – у день, коли польський президент й перші особи держави загинули в автокатастрофі, прямуючи до Катині, щоб вшанувати пам'ять замордованих польських офіцерів.

Лукаш ЯСІНА,

історик, кінознавець, публіцист, працівник Польського інституту міжнародних справ

Переклала Оксана Горошко
Сайт «Нова Польща», 25. 08. 2020

Цитати з творів письменників

Віктор ГЮГО

Віктор Гюго (1802 – 1885) – класик французької і світової літератури.

Цитати з романів «Собор Паризької Богоматері», «Знедолені», «Людина, яка сміється»:

Я байдуже ставлюся до ножових ударів ворога, але мені тяжко від уколу «шпильки» друга.

Набагато точніше можна судити про людину за її мріями, ніж за її думками.

Доля ніколи не відчиняє одних дверей, не зачинивши раніше інших.

Життя, позбавлене ніжності й любові, – не що інше, як неживий механізм, що вищить і скрипить.

Ми народжуємося з криком, помираємо зі стогоном. Залишається тільки жити зі сміхом.

Недостатньо бути щасливим – треба бути в мирі й злагоді із самим собою.

Справжня нерівність у шлюбі – це нерівність душ.

До всіх людських вчинків можна ставитися двоюко: за що таврують одного – за те іншого увінчують лаврами.

Коли людиною володіє одна думка, людина знаходить її у всьому.

У світі немає нічого могутнішого, ніж ідея, час якої настає.

Бути добрим зовсім не важко – важко бути справедливим.

Якщо людина може сказати, що таке любов, значить, вона нікого не любила.

Наші вчинки можуть здійняти нас до небес і штовхнути в найглибшу прірву. Ми – діти наших діянь.

Обличчя людини завжди відбиває її внутрішній світ, і помилково вважати, ніби думка позбавлена забарвлення.

Змінюйте ваші думки, зберігайте ваші принципи: змінюйте листя, зберігайте коріння.

Перша ознака істинного кохання в чоловіків – несміливість, у жінок сміливість.

Сміх – це сонце: воно проганяє зиму з людського обличчя.

Померти – це нічого, жахливо – не жити.

Кожна людина має три характеристики: той, який їй приписують, той, який вона сама собі приписує, і той, який є насправді.

Поль ГІМАР

Поль Гімар (1921 – 2004), французький письменник, доволі популярний у Франції кілька десятиліть тому, деякі його романи й повісті екранізовано.

Персонажу цієї повісті «Гаврська вулиця» – 30 років. Він ще не знає, що подібні думки бувають і у 50.

«Що може бути похмурішим за картину, коли, замовивши хороший обід, за столом сидять чоловік і жінка, яких уже ніщо не з'єднує.»

«У мене» – ці двоє слів раптом відкрили мені очі. Справді, ми жодного разу, наскільки мені пригадується, не сказали «у нас». Ночували або в неї, або в мене, дивлячись за настроєм, і справа не тільки в словах. Навіть у хвилини найпалкішої близькості хтось із

нас двох був гостем. А, на мій погляд, тридцять років – це такий вік, коли людина втомлюється кочувати від однієї любовної стоянки до іншої і їй хочеться мати одну зубну щітку. Бродяжництво – заняття для молодості.»

«Протягом п'ятдесяти років тонька Жанна їла лише перестиглі груші. «Поки вони зовсім не зіпсувалися». Але поки вона вишукувала підозрілий плід, підгнивали прекрасні, без жодної цятки інші груші, і їй так і не вдалося надолужити втрачене. На смертному одрі вона зрозуміла, що все життя перебивалася перезрілими грушами і черствим хлібом тільки тому, що в двадцять років у неї не вистачило духу викинути в помийне відро гнилий плід і висохлу кірку.

Я не хочу чекати, поки моє життя перезріє, а почуття зачерствіють.»

«Хто пояснить мені, що таке «домашнє вогнище» і як ним користуватися? Коли ж я знайду ту єдину жінку, яка розділить зі мною постіль? Я заздрю тим, хто, з моєї вини (Примітка: герой повісті працює дизайнером оселі), увірує в те, що достатньо обставити будинок комбінованими меблями, і він стане домом щастя.»

«Який чудовий подарунок для чоловіка – позбавити його при розриві від будь-якої непристойності. Мені не довелося ні пояснюватися, ні виправдовуватися... Ми не порвали, ми просто розлучилися, – перша ознака того, що не було справжнього злиття. Ми тільки жили пліч-о-пліч.»

«Я знаю, як розвивається смертельна хвороба пам'яті – картина приблизно та сама, що й при паралічі тіла. Потроху спогад втрачає жвавість і починає холонути.»

З роману «Іронія долі»:

«В нашому віці доводиться обирати між гарною пам'яттю і чистою совістю, і обидві вони сумісні лише при певній долі нещирості. Але з двох можливостей краще вже обирати чисту совість, навіть якщо для цього потрібно дещо призабути.»

Агата КРІСТІ

Агата Крісті (1890 – 1976) – англійська письменниця, яку називають «королевою детективу». Написала й видала десятки захоплюючих детективних книг, які перекладають і читають по всьому світу.

З роману «Гра дзеркал»:

ВОНА:

«Жінкам набагато важче живеться на світі, ніж чоловікам. Вони вразливіші. Вони народжують дітей і приділяють їм дуже, дуже багато уваги. Коли вони втрачають свою красу, чоловіки перестають їх любити. Вони їх зраджують, кидають і відтравлюють убік. Я не звинувачую чоловіків. Я сама б так робила на їхньому місці.»

«Ти кажеш я жорстока? Це свід жорстокий!»

ВІН:

«Кожна жінка має право припуститися однієї помилки, коли вона бере шлюб – і чим швидше вона її виправить, тим ліпше.»

«Я ніколи не зроблю жінку своєю коханкою, хіба що не зможу домогтися її прихильності в жоден інший спосіб.»

Яніна Іпохорська:
афоризми

Яніна Іпохорська
(15.08.1914, Львів – 20.09.1981, Краків) – польська художниця, журналістка, письменниця та перекладачка, авторка великої кількості відомих афоризмів.

Навчалася у Львівському університеті. Також в Академії образотворчих мистецтв, Варшава. Була співзасновницею тижневика «Пшекруй» (Przekrój – розріз), у якому займалася питаннями ввічливості та манер, а також написала книги на цю ж тематику: «Люб'язність на кожен день» (Grzeczność na co dzień), «Хороші манери для підлітків» (Savoir vivre dla nastolatów). Написала сценарій для першого епізоду першого польського кримінального телесеріалу «Капітан Сова їде по сліді» (Kapitan Sowa na tropie).

Якщо жінка каже більше, ніж звичайно, значить, щось від тебе приховує.

Якщо пересічна жінка і пересічний чоловік вважають одне одного непересічними – це кохання.

Жінкам кар'єра дається важче, адже вони не мають дружини, яка штовхала б їх вперед.

Зрілість – вік, коли ми все ще молоді, але з набагато більшими труднощами.

Красива молода жінка – це диво природи. Немолода красива жінка – це диво мистецтва.

Чоловіки тільки вдають, ніби не розуміють жінок. Це їм дешевше обходиться.

Присвятити своїм прикрятам півгодини щодня і використовувати ці півгодини, щоб подрімати.

Процай тих, хто говорить про тебе погано, але не тих, хто розповідає тобі про це.

З якогось амвону тебе все одно піддадуть анафемі.

Скромна дівчина не закидає ногу за ногу. Скромна дівчина не розсуває ноги, коли сидить. Скромна дівчина не демонструє своїх ніг. Посправжньому скромна дівчина взагалі не має ніг.

Слід розрізняти: відмова категорична, відмова тимчасова, відмова умовна і відмова жіноча.

Розум – це те, що чоловік шукає у жінці, коли вивчив уже все інше.

Золотий фонд української естради

Наша газета веде цей просвітницький проект, матеріали для якого беруться з однієї адреси: <http://www.uaestrada.org/>

Андрій Малишко

Андрій Самійлович Малишко (14.11.1912 – 17.02.1970), видатний український поет, народився в Обухові Київської області в багатодітній сім'ї сільського шевця. Потяг до творчості у хлопця прокинувся дуже рано. Мати його, Івга, чудово співала, її пісні лягли в душу синові назавжди.

Андрій вступив на літературний факультет Київського інституту народної освіти, де потрапив під опіку Максима Рильського, який викладав і вів літературну студію. У 1930 р. юнак надрукував перші вірші в журналах. Закінчивши у 1932 р. інститут, викладав літературу в місті Овручі на Житомирщині. З 1934 р. по 1935 рр. служив в армії, потім працював у Харкові як журналіст. Протягом 1935 – 1940 років поет видав вісім збірок. У той період написав кілька поем з української історії.

У 1941 – 1944 рр. Андрій Малишко служив військовим кореспондентом у газетах, де виступав і як поет, публіцист. За той час видав ще кілька збірок поезій. З 1944 р. по 1947 р. Малишко працював відповідальним редактором журналу «Дніпро».

Як відгомін війни вийшли збірки «Ярославна» та «Чотири літа» (1946 р.), а далі нові книги.

Новий етап у творчості поета почався від середини 1950-х років. У виданих збірках, крім інших поезій,

містилися тексти згодом відомих пісень. Особливо плідною була співпраця Малишка з Платоном Майбородою, з яким вони створили понад 30 пісень, серед яких знаменита на весь світ «Пісня про рушник», а також «Київський вальс», «Мі підем, де трави похили...», «Ти – моя вірна любов», «Стежина», «Вчителько моя», «Білі каштани». З поетом співпрацювали також композитори Л. Ревуцький, П. Козицький, М. Вериківський, А. Штогаренко, С. Козак, О. Білаш.

Протягом 1961 – 1970 рр. вийшли нові книги поезій. За збірку «Далекі орбіти» 1964 р. поет отримав Національну премію України імені Тараса Шевченка.

Малишко також є автором значної кількості публіцистичних і літературно-критичних творів. Написав тексти пісень до фільмів «Макар Нечай», «Богдан Хмельницький», «Щедре літо», «Долина синіх скель», «Роки молоді» (1958 р., саме тут уперше прозвучала «Пісня про рушник»), «Лілея», «Таврія», «Чорноморчак», «Абітурієнтка». Написав сценарії ряду фільмів.

Пісня про рушник

Музика: Платон Майборода

Вірші: Андрій Малишко

Рідна мати моя, ти ночей не доспала,
І водила мене у поля край села,
І в дорогу далеку ти мене на зорі проводжала,
І рушник вишиваний на щастя дала,
І в дорогу далеку ти мене на зорі проводжала,
І рушник вишиваний на щастя, на долю дала.

І засмучені очі хороші твої.
І твоя незрадлива материнська ласкава усмішка,
І засмучені очі хороші блакитні твої.

Хай на ньому цвіте росяниста доріжка,
І зелені луки, солов'їні гаї,
І твоя незрадлива материнська ласкава усмішка,

Я візьму той рушник, простелю, наче долю,
В тихім шелесті трав, в щебетанні дїбров.
І на тім рушничкові оживе все знайоме до болю –
І дитинство, й розлука, і вірна любов.
І на тім рушничкові оживе все знайоме до болю –
І дитинство, й розлука, й твоя материнська любов.

Український композитор, автор понад тисячі музичних творів, зокрема, популярних пісень. Народний артист України.

Народився 9 грудня 1951 року у Косові, де закінчив середню школу і школу мистецтв по класу акордеону. Навчався у Львівсько-

Остап Гавриш

му інституті фізичної культури та Івано-Франківському музичилищі ім. М. Січинського, але обидва заклади не закінчив.

Працював у вокально-інструментальному ансамблі «Беркут» Івано-Франківської філармонії. На вірші С. Галябарди написав пісні «Несу свій хрест», «На Україну повернусь», «Чумак», «Моя любов – твоя журба», «Серце тривожне у снах», В. Григорак – «Вечорова пісня», Б. Стельмаха – «Отака історія» (до вистави «Маруся Чурай») Л.

Костенко), косівчанина В. Гостюка – «А липи цвітуть» і косівсько-журналіста В. Глібчука – «Червона калино, скинь чорну хустину», М. Кубика – «Білий цвіт на калині».

Пісні Остапа Гавриша звучали і звучать у виконанні Назарія Яремчука, Івана Мацялка, Василя Зінкевича, Іво Бобула, Віталія Білоножка, Павла Зіброва, Надії Шестак, Лілії Сандулеси, Ольги Макаренко та багатьох інших співаків. Дебютувала як співачка і його дочка Мар'яна.

Пісні Остапа Гавриша

На Україну повернусь
Слова: Степан Галябарда

Є у мене дім, одіж і авто,
Ранок, вечір, ніч, є вишневий сад.
Це у мене вже не візьме ніхто,
Як мої літа не вернуть назад.

Тільки раптом задзвенить
Мого серця тятюва,
Як почую хоч на мить
Української слова.

Приспів:
На Україну повернусь
Через роки, через віки,
Устами вдячно притулюсь
До материнської руки.

Сяду у літак, стріну земляків,
Поєднаємо всі свої жалі,
Ляже довгий шлях нам у край батьків
І наздоженем, певно, журавлів.

Може хліб черствіший тут
Та душа враз ожива,
Бо фіалками цвітуть
Української слова.

Приспів
До свого гнізда полечу я знов,
Певно там уже діти підрости.
А залишу тут віру і любов,
Може назавжди повернусь колись.

А липи цвітуть
Слова: Василь Гостюк

Я прийду до тебе в садок
У трави зелені-зелені,
Назбираєм з тобою зірок
Що в небі, що в небі, що в небі.

І падали коси із пліч,
Задумалась ніжність в чеканні,

Поцілunki у зорю ніч
В коханні, в коханні, в коханні.

Приспів:
А липи цвітуть, духмяні-духмяні,
А двоє ідуть купатись в коханні.
А липи цвітуть, духмяні-духмяні,
А двоє ідуть щасливі в коханні.

Прокинулись ранки зі сну,
Згорають у щирості очі,
Пригорнися до мене, я жду
Від ночі, від ночі до ночі.
Купатись з тобою в росі,
Відчуті той дотик незнаний,
Тільки губи шепчуть мені
Коханий, коханий, коханий.

Приспів

Передплата на газету
«Світ-інфо»

Усі поштові відділення й
листоноші області ведуть
передплату на Чернігівську
обласну газету «Світ-інфо».

Передплата йде на будь-який
термін, починаючи з доставки га-
зети читачам з кожного наступ-
ного місяця. Можна передплатити
газету на свою адресу або на будь-
яку адресу в області.

Передплатна ціна мінімальна: 16
гривень на місяць. Передплатний
індекс «Світ-інфо» – 86514.

Основні теми газети:
Події в області, Україні і світі.
Політика, соціальні проблеми, екологія.
З історії України, СРСР, планети.
Проза і поезія. Культура, мистецтво,
спорт.

Корисні поради. У світі цікавого.

Долучайте нових читачів. Про-
читавши газету, покажіть її друзям,
знайомим, колегам, запропонуйте
також передплатити.

Засновником і редактором газе-
ти, як і газети «Струна», є Петро
Антоненко.

**«Світ-інфо» – цікава газета
для кожного з вас!**

Чернігівський
культурно-мистецький
центр «Інтермеццо»

14000, м. Чернігів, вул. Шев-
ченка, 9,
тел. (063) 236-18-03 [http://
intermezzo.org.ua](http://intermezzo.org.ua). e-mail:
kmc.intermezzo@gmail.com
ICQ: 605-110-856

Послуги: в продажу книги, музика,
мистецтво, сувеніри, канцтовари, а
також туризм, екскурсії, проведен-
ня презентацій, прес-конференцій,
творчі зустрічі, кава, зручності.

Чернігівська міська організація
Суспільної служби Світового
конгресу українців

Види послуг: соціальний патро-
наж, видавнича діяльність, сприя-
ння вихованню дітей, відро-
дженню духовних і національних
традицій. Вул. Шевченка, 9.
Тел. (063) 236-18-03.

Книгам – друге життя

Розгляну пропозицію взяти під ре-
алізацію/придбати букіністичну літе-
ратуру: книги з історії, філософії, класи-
ку зарубіжну та українську (розстріля-
но відродження, діаспорних письмен-
ників), сучасну українську літературу,
фентезі, фантастику. Російську класи-
ку та соцреалізм не пропонувати.

Тел. 063 236 18 03 (Олександр), ел.
пошта: pivnich.info@gmail.com

НАША ГАЗЕТА –
НА САЙТІ В ІНТЕРНЕТІ

Еже кілька років існує в Інтернеті
сайт обласної газети «Світ-інфо».
На цьому ж сайті розміщуються і всі
номери нашої газети «Струна». Там ви
прочитаете і цей, і попередні номери.
Всі публікації й ілюстрації можете
легко скопіювати.

Адреса сайту:
<http://svit11.wordpress.com>.

Газета виходить за сприяння
Товариства Української Мови (США)
і Міжнародної Фундації імені Івана
Багряного (голова ТУМ і Фундації –
професор Віра Боднарук, скарбник
Фундації – Олексій Коновал).